

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Bakalářská práce

RITUÁLY V ŽENSKÉM FLORBALE

Hana Veřmiřovská

Vedoucí práce: Mgr. Ondřej Skripnik, Ph.D.

Praha 2020

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....
Hana Veřmiřovská

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování mému vedoucímu bakalářské práce, kterým byl Mgr. Ondřej Skripnik, Ph.D. Chtěla bych mu poděkovat za jeho cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce, hlavně za trpělivost při výběru tématu práce. Rovněž bych chtěla poděkovat ženskému florbalovému B týmu za spolupráci při výzkumu.

Obsah

1. Úvod	5
2. Rituál	6
2.1. Definice rituálu.....	7
2.1.1. Vývoj definice rituálu z pohledu antropologie a jejích představitelů	7
2.2. Sport.....	10
2.3. Sport a náboženství	10
3. Výzkum	14
3.1. Anonymizace.....	18
4. Sport a rituály	18
4.1. Florbal	20
5. Ženy B a rituály	23
5.1. O týmu.....	23
5.1.1. Složení týmu	24
5.2. Příprava na utkání	25
5.3. Týmové rituály před zápasem	26
5.4. Formy a klasifikace sportovních rituálů	28
5.5. Průběh zápasu a rituály	29
5.6. Konec zápasu a rituály	30
5.7. Individuální rituály	30
5.7.1 Rituální návštěva toalety	32
5.7.2. Přejít do jiné soutěže	33
5.7.3 Přestup do nového týmu	34
5.7.4. Jiné faktory ovlivňující rituály	34
5.8. Tabu, talismany.....	36
5.8.1.Tabu.....	36
5.8.2. Talismany.....	37
5.9. Proč hráčky rituály praktikují?	38
5.9.1. Kde se pověřivost (a tedy rituály) mezi sportovci bere?.....	40
5.10. Odpor k rituálům	41
6. Závěr.....	42
LITERATURA.....	45
Elektronické zdroje	46

1. Úvod

Rituály jsou přítomné v životech nás všech a více či méně prostupují naším životem v různých podobách. Ať je to ranní čaj nebo káva, zvláštní pořadí oblékání brankářské výstroje nebo nošení pořád stejného oblečení na zápas. Rituály se objevují ve všech sférách našeho života a sport není výjimkou. Jelikož ve sportu často nelze výsledek utkání nebo závodu ovlivnit pouze fyzickou připraveností, je potřeba i jiných prostředků, které sportovcům napomohou k vítězství a rituály mezi ně patří.

Tato práce se zabývá rituály v ženském florbalu. Florbal, především na vyšší ligové úrovni, ale i na té nižší, jak moje práce potvrzuje, je skvělou líní pro rituály. Mým cílem je zjistit, jestli hráčky florbalu nějaké rituály mají a co jejich rituály ovlivňuje. Florbal je poměrně mladým a rychle se rozvíjejícím sportem u nás. Ve své práci se zaměřuji na konkrétní florbalový ženský tým, který hraje 2. ligovou soutěž. Sama se ve florbalovém prostředí pohybuji již od malička, je mi tak velice blízké. Znalost prostředí mi přinesla i mnoho výhod při výzkumu.

Ve své práci nejdříve seznamuji čtenáře s rituálem jako takovým, aby si dovedl představit, co tento pojem znamená. Postupně pak spojuji rituál se sportem. Dále představuji, jak probíhá příprava na zápas a jak samotný zápas probíhá z hlediska rituálů. Postupně odhaluji rituály, které ženský B tým a jeho hráčky mají a co je ovlivňuje.

Práci jsem pojala jako etnografickou studii, ve které jsem nejprve pozorovala hráčky v rámci jejich ligových utkání a přípravy na jednotlivé zápasy. Popis poskytuje čtenáři vhled do florbalového prostředí, ve kterém se rituály objevují. Hledala jsem odpovědi hlavně na tyto následující otázky:

- Jaké rituály, tabu, talismany hráčky mají/provozují?
- Co vedlo a vede hráčky k vytváření rituálů? Proč rituály mají?
- Jaké faktory jejich rituály ovlivňují?

2. Rituál

„Nějaká činnost, která spojuje tým, a který probíhá pravidelně“¹

„Rituál je, že má většina hráček/hráčů svůj zvyk, který dělají před zápasem. Může jít o poslouchání hudby, promítání si předchozích zápasů na videu nebo v hlavě, zavázání si tkaniček specifickým způsobem, nebo třeba jen plácnutí si s kamarádem před zápasem, nebo klidně před každým střídáním.“

„Rituál je, že hráč má nějaký přesný postup či něco, co opakuje stejně před každým zápasem a má pocit, že bez toho by nehrál dobře.“

„Nějaká činnost před zápasem, kterou mám udělat, aby zápas dobře dopadl.“

„Rituál je vlastně pověrčivost, když to neudělám před každým zápasem, tak se nebude dařit. Pro někoho to může být jakési uklidnění, které potlačuje nervozitu před utkáním.“

Hráčky florbalu na otázku „co je to rituál?“ odpověděly každá jinak. Výše uvedené příklady odpovědí to jasně demonstrují. Stejně tak literatura neposkytuje jednu danou definici, která by přesně určovala, co si pod tímto pojmem představit. Definice rituálu je velmi obtížná, protože rituál v sobě slučuje několik úrovní společenské reality (Eriksen, 2008). Není až tolik důležité, aby byl rituál jasně definován. Jeho definice se v čase mění. Nicméně je podstatné si ujasnit, co si pod tímto pojmem představit, aby bylo možné, rituál nadále zkoumat v kontextu sportu.

¹Odkazují na data získaná během mého vlastního výzkumu od hráček florbalového ženského B týmu. Výzkumu se účastnilo 11 hráček. Data byla poskytnuta s jejich souhlasem a budou použita v průběhu celé práce. Pro lepší přehlednost jsou ve celé práci označena kurzívou.

2.1. Definice rituálu

Velký sociologický slovník přináší obsáhlou, více než stránkovou, definici pojmu rituál. Ta je vhodnou obecnou definicí pro pochopení pojmu rituál, protože shrnuje jeho veškeré aspekty. Začíná takto:

„rituál – (z lat. ritualis = obřadný) – též ritus – označení výrazného individ. nebo kolekt. způsobu -> chování, který je standardizován, tj. založen na vnucených nebo tradičních pravidlech, vystupuje jako posvátný -> obyčej.“

(Petrušek, Maříková, Vodáková, 1996, str. 938)

Rituál také úzce souvisí s pojmy obřad, ceremoniál a s náboženstvím obecně. Je součástí kultu i různých náboženských systémů. Pomocí rituálu společenství (náboženské či nenáboženské) udržuje a upevňuje svoje uspořádání. Rituál tedy funguje jako stabilizátor chování při důležitých situacích nebo v období strachu. Hlavním nástrojem rituálu je modlitba, která společně se stimulací náboženského citění podporuje psychologickou funkci náboženského rituálu. Psychologická funkce rituálu je nadále podporována i například hudbou nebo zpěvem a užíváním symbolů (Petrušek, Maříková, Vodáková, 1996).

Následující část definice z Velkého sociologického slovníku neodkazuje k náboženství a více se zaměřuje na běžný život:

„Protože jde o přesně stanovený postup, o činnost probíhající krok za krokem, používá se příležitostně pojem rituál také pro označení určitého druhu nutkavě neurotických činností, spojených obvykle s magickým myšlením či -> pověrou (člověk se snaží např. při chůzi po chodníku nevstoupit na spáry mezi obrubníky, nebo nepřekročit mřížoví kanálu, aby mu to nepřineslo neštěstí).

(Petrušek, Maříková, Vodáková, 1996, str. 938)

2.1.1. Vývoj definice rituálu z pohledu antropologie a jejích představitelů

Antropologie se snaží rituálům porozumět už velice dlouho, podle Eriksena (2008) se mnoho antropologů snažilo rituál v minulosti objasnit. Definice rituálu se vyvíjela i spolu s časem. Každý výzkumník pohlížel na rituál trochu jinak, bylo to určeno především dobou, kdy se o rituály výzkumníci zajímali a jejich pohledem na společnost obecně.

Rituál byl například dříve popisován jako projev, kdy společnost uctívá sebe sama. Především antropologové zastávající strukturní funkcionalismus² zdůrazňovali jeho integrující funkci, a vůbec funkci rituálu jako takovou (Eriksen, 2008). Jedním z představitelů strukturního funkcionalismu byl představitel britské meziválečné sociální antropologie Radcliffe-Brown. Radcliffe-Brown vnímal společnost jako homeostatický systém podobající se organismu,³ jehož všechny části v něm spolupracují jako v lidském těle. Rituál v chápání Radcliffe-Browna přispívá k udržování celku tím, že podporuje emocionální postoje jedince, které se stávají kolektivními při různých příležitostech a předávají se pak z generace na generaci a pomáhají tak udržovat soudržnost ve společnosti. Rituál zároveň odráží strukturu společnosti, jelikož každá společnost je úplně jiná, má tak i odlišné rituály (Chlup, 2005).

V 50. letech minulého století, byla koncepce sociální struktury Radcliffe-Browna podrobena kritice. Antropologové častěji vyráželi do terénu a začali zjišťovat, že Radcliffe-Brownovo pojetí sociální struktury je jen jakýmsi ideálním modelem, praxe je ve skutečnosti jiná. Například Edmund Leach svou studií barmských Kačjinů dokázal, že sociální struktura není vůbec koherentním systémem, jak se zdálo dříve, ale je to poměrně proměnlivý a nestabilní systém bez hranic, kde hlavní roli hraje jedinec. Jediné, co všechny spojuje, je právě rituál, který jedincům připomíná základní řád a pomocí své mnohoznačnosti a nejasnosti (každý si rituál může vyložit po svém) spojuje členy společnosti. Rituál společnost nadržuje pohromadě tím, že všichni dělají to samé a nevede ke konformitě, ale právě tím, že je rituál jakýmsi symbolickým jazykem, který je pro každého odlišný a každý si ho může vyložit jinak, spojuje tak odlišné lidi (Chlup, 2005).

Ještě dále zachází Max Gluckman, žák Radcliffe-Browna, který za klíčový prvek společnosti považoval konflikt, a vůbec už společnost nepovažoval za harmonický útvar. Tuto svoji myšlenku aplikoval i na samotný rituál. Rituál v jeho pojetí nemá vyjadřovat soudržnost společnosti, ale vyskytují se v něm často konfliktní prvky a podle Chlupa (2005) Gluckman mluví o tzv. „rituálech vzpoury,“ během kterých dochází k převrácení běžných mocenských a sociálních vztahů, a tím se vlastně potvrzuje jednota společnosti (Chlup, 2005).

²Podle teorie strukturního funkcionalismu Radcliffe-Browna jsou důležité hlavně společenské instituce, činy jednotlivců jsou relativně nedůležité. Většina sociálních a kulturních jevů se podílí na udržení celkové společenské struktury a jsou tedy funkční. Tedy společnost je vnímána jako komplexní systém složený ze struktur, které plní jednotlivé funkce (Eriksen, 2008).

³Radcliffe-Brown hodně čerpal své vědecké poznatky z přírodních věd, sám se moc nezabýval terénním výzkumem. Byl velkým obdivovatelem Emila Durkheima (Eriksen, 2008).

Je důležité zmínit, že rituál je spojován často s náboženstvím, toto spojení je zřejmé hlavně na příkladech nejprimitivnějších⁴ forem náboženství a s nimi spojenými definicemi rituálu. Důležitým teoretikem zabývajícím se náboženstvím je Émile Durkheim. Birrell (1981) shrnuje Durkheimovy myšlenky o náboženství následovně. Náboženství vychází ze společnosti jako takové, je to jakési kolektivní vědomí. Přičemž sociální aspekt náboženství je ten nejdůležitější. Náboženský proces je rozdělen na dva aspekty: na víru a na obřady. Kdy víra je jakýsi stav mysli, názor a obřady jsou způsoby jakými je víra prezentována.

Durkheim rozlišuje dvě kategorie v rámci náboženského myšlení, posvátnou (sakrální) sféru a sféru každodenní (profánní). Toto rozdělení bylo důležité pro všechny lidské společnosti. Nezáleží přímo na věcech nebo činnostech, ty samy o sobě posvátné nejsou, posvátné předměty tak mohou vypadat úplně stejně jako předměty světské (záleží jaký význam jim přisuzují lidé). Význam není náhodný, dává smysl v té dané kultuře. A tak podle Durkheima pocit posvátna vytváří společnost, je to pojítko, které lidi spojuje. Náboženství se rodí ze společenského života, ale také ho vyjadřuje (Murphy, 2004). Konečným předmětem uctívání je tedy společnost sama (Cuscak, 2010). Rituály pak lidem předepisují a radí, jak se chovat v přítomnosti sakrálních objektů nebo jejich reprezentací. Postupem času se tak rituály staly vzory, pomocí nichž jednotlivci vyjadřují úctu posvátným předmětům. Jsou tím dynamickým prvkem spojujícím náboženský systém založený na symbolech.⁵

Rituál lze podle Eriksena definovat také jako sociální aspekt náboženství (náboženství je v tomto případě systémem představ o nadpřirozeném a posvátném). Rituály pak dávají představám náboženství konkrétní výraz a tematizují určitým způsobem vztah mezi pozemským a duchovním světem (Eriksen, 2008). Jsou to veřejné události svázané pravidly, vždy se řídí stejnými předpisy, účastník se totiž stává součástí aktu, který je blízko věcem posvátným, a tak musí probíhat vše podle pravidel, člověk musí dosáhnout tzv. rituálního stavu, musím být očištěn a řádně na rituál připraven (Murphy, 2004).

Na těchto krátkých příkladech je vidět, jak se pojetí rituálu různí, určitě existuje spousta jiných příkladů a každý antropolog nebo sociolog vnímá společnost i rituály jiným

⁴Pojem „primitivní náboženství“ se již dnes v antropologii nepoužívá, odkazuje k Durheimovi a evolucionismu, za dob jeho výzkumu byl běžně používán. Dnes tyto formy náboženství označujeme za elementární. Durkheim svůj výzkum prováděl v Austrálii a zkoumal zde kmenově uspořádanou společnost a jejich totemismus. „Žádnou z kultur nemůžeme objektivně označit za vyšší nebo nižší, případně za lepší nebo horší, neboť nemáme k dispozici žádné objektivní měřítko, jímž bychom je mohli posuzovat.“ (Hrabáková, 2007, str. 3) Stejně tak náboženství nemůžeme považovat za lepší nebo horší.

⁵Symboly jsou obzvláště důležité, protože pro člověka je často obtížné vyjadřovat úctu něčemu abstraktnímu, je tak pro něj lehčí vyjadřovat úctu něčemu konkrétnímu, co reprezentuje to abstraktní (Birrell, 1981).

způsobem. Stejně tak každý člověk vnímá rituály jiným způsobem a každý si pod pojmem rituál představí něco jiného, jak je patrné již na úvodních definicích rituálu od jednotlivých hráček florbalu.

2.2. Sport

Sekot (2008, str. 10) definuje sport jako: „institucionalizovanou pohybovou aktivitou motivovanou zvýšením celkové kondice, osobním prožitkem či cíleným výsledkem nebo výkonem.“

Sport je přítomný v životě každého z nás a vyvíjí se současně se společností. Každého sport nějakým způsobem zasahuje, ať je to profesionální hráč, který se sportem živí, nebo jen člověk, který si jde „pinkout“ s kolegy po práci badminton. I sportovní fanoušek, který se s pivem v ruce vzteká doma u televize, je sportem jistě ovlivněn. I lidé, kteří se sportem nemají zdánlivě nic společného, jsou sportem ovlivněni, jako třeba podnikatelé, kteří investují peníze do sportovních družstev a jednotlivců, právníci sportovců apod. Každý je v dnešním světě sportem nějak ovlivněn, točí se v něm velké peníze, sponzoři se předhánějí, aby ulovili toho zrovna nejpoblábnějšího hráče. Sport nepochybně k naší kultuře patří. Proto je také oblíbeným tématem výzkumníků (Sekot, 2008).

2.3. Sport a náboženství

Rituály úzce souvisí s náboženstvím. Sport taktéž souvisí s náboženstvím, i když se to na první pohled nemusí zdát.

Podle australské historičky náboženství Carole M. Cusack existuje nejméně pět způsobů, jakými jsou náboženství a sport hluboce propojeny. Za prvé ritualizovaný sport byl často součástí uctívání bohů (hlavně v době předmoderní). Za druhé sportovci často zažívají pocity, které mohou být srovnávány s pocity mystické zkušenosti (konkrétně uvádí příklad pocitu jednoty s vesmírem). Za třetí někteří sportovci jsou věřící a přisuzují svůj úspěch božské síle. Za čtvrté oddanost sportovních fanoušků týmům či individuálním sportovcům, které považují za hvězdy, se podobá náboženské horlivosti. Nakonec za páté Cusack tvrdí, že na západě se sport stal ekvivalentem k náboženství (nebo dokonce samotným

náboženstvím) pro některé lidi. Sama Cuscak ale tvrdí, že srovnávání sportu s náboženstvím je problematické a mnohdy kritizované⁶ (Cuscak, 2010).

S postupem času se společnost sekularizovala,⁷ lidé začali méně chodit do kostela, začali si hledat jiné věci/postavy k uctívání. Společnost je plná rozdílů, převládá v ní etnická diverzita, sexualita, volba životního stylu (hlavně se jedná o současný západ) a komunikační technologie, které lidem umožňují sledovat zápas, který se odehrává na druhé straně zeměkoule, nebo diskutovat v náboženských fórech. Podle Cuscak je ve 21. století tradiční náboženství spíše spojováno s formálně ustanovenými institucemi (katolická církev apod.) a jakési „duchovno“ se objevuje spíše v každodenních aktivitách. Tato zásadní změna tedy výrazně přispívá k tomu, že lze brát sport jako náboženství (Cuscak, 2010). A také k tomu, že se ve sportu objevují rituály, které jsou mnohdy považovány za součást náboženství.

Sportovní hvězdy tak nahrazují Boha, místo v neděli do kostela se chodí na fotbal. Hvězdy a celebrity dnešní tržně orientované kultury, tak ubraly na vážnosti tradičním postavám vládnoucích tříd a přispívají tak ke ztrátě „svatosti“ tradičního náboženství. Ve sportu se nachází spousta medializovaných ikon, ke kterým ostatní „zbožně“ vzhlížejí (Sekot, 2008). Na internetu, především v bulvárních médiích, se pak objevují články s podobnými titulky jako je tento: *Žijící bůh! Na Ronalda prší chvála. Proto mě koupili, řekl hrdina.*⁸ Dokonce existuje i kniha s názvem: *Jágr je bůh!*⁹ Někteří sportovci jsou opravdu zbožňováni svými fanoušky, kteří pro ně mnohdy udělají cokoli a cestují dlouhé vzdálenosti, aby svého „boha“ viděli hrát.

Atlet nebo sportovec se tak v některých situacích stává jakýmsi hrdinou, který představuje morální hodnoty dané komunity (hokejista představuje veškeré morální hodnoty hráčů hokeje), a tím pádem slouží jako symbol těchto hodnot. Stává se z něj něco „posvátného“ (hodně k tomu přispívají právě média), k čemu lidé vzhlíží, respektují to

⁶Srovnávání sportu s náboženstvím je kritizované hlavně kvůli komplexnosti termínu náboženství a sport. Také je kritizováno jednotlivými církvemi, například některým křesťanům vadí, že sport je zaměřen na dokonalé vybudované tělo, zatímco křesťanství je orientováno na utrpení Ježíše (Cuscak, 2010).

⁷Odklon od náboženství probíhal ve třech hlavních vlnách, kdy nejdříve docházelo k převádění majetku do světské správy (začátek okolo poloviny 17. století), dále se postupně společnost vymaňovala z institucionální závislosti na církvi, díky uvolnění poměrů v politické a sociální sféře (během 18. a 19. století). Nakonec se vrstvy obyvatelstva emancipovaly od náboženského života a představ během 20. století, zejména po 2. světové válce. Počátky sekularizace lze ale nalézt už i v antice a výrazně k ní přispěla reformace, renesance a osvícenství (Petrušek, Maříková, Vodáková, 1996, pojem sekularizace str. 977).

⁸titulek k článku z 13. března 2019 dostupné 23.9.2019 z <https://isport.blesk.cz/clanek/fotbal-evropske-pohary-liga-mistru/360337/zijici-buh-na-ronalda-prsi-chvala-protome-koupili-rekl-hrdina.html>

⁹*Jágr je bůh aneb Cesta za hokejovým snem* (autor: Robert Hradecký). Kniha popisuje hlavně atmosféru hokejového mistrovství světa v Praze a Ostravě v roce 2015, během kterého byl Jágr označen za nejužitečnějšího hráče turnaje a je mu tak v knize věnován značný prostor.

a možná i uctívají¹⁰ (Birrell, 1981). Jako symbol může být využíván k propagaci různých výrobků a názorů, čehož si můžeme všimnout hlavně v reklamě. Sportovci dnes, podle mého názoru, nahrazují „světce“ kteří byli opěvováni v minulosti. I když si to sami třeba nemusí ani uvědomovat a lidé je následují a kupují třeba jejich propagované výrobky.

Ke starým formám náboženství má sport ještě blíže. Společnosti často do svých rituálů zařazovaly fyzické aktivity, jako běh, zápas, skoky i míčové hry. Často tyto aktivity byly součástí obřadů oslavujících bohy, zajišťujících plodnost nebo dešť či uzdravení nemocných. Například brazilští Indiáni Timbira pořádali jakýsi štafetový závod, který alespoň jednou za život podstoupil každý chlapec či muž mezi pubertou a vstupem do manželství.¹¹ Dalším příkladem může být jihoafrický fotbalový tým Zulu sídlící ve městě Durban. Členové tohoto týmu jsou na pomezí kmenové a moderní sociální organizace. Fotbal hrají podle moderních pravidel, ale do rituálů okolo vnášejí své prvky související s kmenovou kulturou. Před fotbalovou sezónou obětují kozu, hráči většinou noc před zápasem tráví čas spolu nazi u hořícího ohně. Mají i svého magického ošetřovatele „Inyanga,“ který jim má různými metodami dopomoci k vítězství¹² (Guttman, 2004).

Sport byl součástí společností takřka odjakživa. Je ale otázkou, jestli podle dnešní definice sportu lze fyzické aktivity provozované v minulosti považovat za sport, když nešlo primárně o výsledek, ale spíše o činnost jako takovou. Na druhou stranu, ale můžeme vidět, že tyto fyzické aktivity byly vždy součástí náboženství, a tudíž je jasné, že i dnešní sport je s náboženstvím spojen (Guttman, 2004).

Dalším důkazem blízkosti sportu a náboženství jsou olympijské hry. Olympijské hry byly posvátným festivalem a nedílným aspektem života starověkých Hellénů. Přesná historie olympijských her není známá, ale je jisté, že byly spojené s náboženstvím. Byl to takřka náboženský akt na počest božstev, například hry v Olympii byly zasvěcené bohu Diovi. Čas, stejně tak i místo her, bylo posvátné, příprava na hry důkladná a plná rituálů. Součástí byla

¹⁰Birrell to vysvětluje pomocí Weberova konceptu charismatu. Charisma je určitá jedinečná kvalita osobnosti, na základě, které je člověk odlišován od ostatních, je považován za lepšího, za vůdce, právě kvůli té jeho kvalitě, kterou nikdo jiný nemá. Důležité pro vytvoření takovýcho „symbolických vůdců“ je také samotné drama (které se ve sportu hojně objevuje), vůdce musí být odvážný (nebát se pustit do něčeho zdánlivě nemožného), musí dokázat pokračovat i přes bolest, musí odolat pokušení získání odměny způsobem, který se vymyká jeho morálním standardům, a nakonec musí mít sebekontrolu. Pak se stane jakýmsi hrdinou (Birrell, 1981).

¹¹Závodilo se na dráze nazvané „the Milky Way,“ pojmenované podle dráhy na obloze, podél které závodí Slunce a Měsíc. Puberta byla reprezentována Sluncem a manželství Měsícem. Celý závod byl doprovázen mnoha dalšími rituály (nesměli jíst před závodem maso atd.). První běželi vůdci skupiny a pak další. Nebyl důležitý výsledek závodu, spíše závod samotný (Guttman, 2004).

¹²Například hráčům provádí řezy v kolenou, loktech atd. Často je to pak on, kdo musí tým opustit po neúspěchu, není to trenér (Guttman, 2004).

spousta sportovních aktivit, především zápas, různé běžecké závody, hod diskem a oštěpem. Všechny aktivity měly za účel uspokojit bohy a byly vesměs náboženské. Ale mezi Řeky můžeme vidět, že se sport stal také víceméně světským jevem. Sport se rychle stal součástí běžného života v polis, jelikož Řekům záleželo i na fyzické zdatnosti a vzhledu. Města obdivovala své sportovní hrdiny a štědře je odměňovala (Guttman, 2004).

Hlavním rozdílem mezi modlitbami hráčů před důležitým zápasem a uctíváním bohů prostřednictvím atletických festivalů je, že v rámci olympijských her byl závod samotný náboženským aktem. Dnes je závod již světskou událostí a náboženství je tak trochu na vedlejší koleji, jde o vítězství, a ne o uspokojení bohů. Sport se tak stává jakýmsi druhem světské víry (Guttman, 2004).

Je potřeba zmínit, že je rozdíl mezi sportem předmoderních společností a tím dnešním, moderním. Dříve se sportovní události nemohl účastnit každý jako dnes, nešlo o to, kdo je silnější, rychlejší a zdatnější, šlo o to, kdo více uspokojí bohy, kdo patří k jakému kmenu či kastě. Výsledek byl určován náboženskou nezbytností, a nikoli atletickými schopnostmi. Dnešní sportovci jsou profesionálové a specializují se na určitou sportovní aktivitu ve které vynikají. Dříve nešlo o to, aby byl někdo nejlepší, ale šlo o bohy. Další rozdíl je v tvorbě pravidel, pravidla byla daná, posvátná. Nikdo v podstatě nevěděl, kde vznikla, dědila se z generace na generaci a všechny „sportovní obřady“ probíhaly stejně, měnily se jen velmi pomalu. Obsahovaly také různá tabu. Dnes se pravidla různě mění na základě toho, jak je to pro sport nejlepší, jsou logická a odpovídají určitému sportu. Důležitým přechodem od sportů předmoderních společností k našim moderním sportům, tak byla racionalizace. Například lov je dodnes velmi populární. Už jeskynní lidé lovili, lovili proto aby se najedli, aby uspokojili bohy. Lov byl v minulosti nespravedlivý, zvířata byla rozdílná a vyhrál ten, kdo ulovil největší, nejstrašidelnější, nejsilnější zvíře. Lov dnes byl racionalizován, lovci míří na terč, který je pro všechny stejný. Lidé se tak mohou zaměřit na cíl a na výhru, a tak začali také trénovat za tímto účelem. Mimo jiné dnešní sport je řízen byrokracií a pravidla jsou také univerzální. Organizace sportovních událostí byla dříve v rukou náboženských vůdců. Nakonec moderní sport se neobejde bez zaznamenávání výsledku a jejich následného publikování. S tím souvisí i zaznamenávání rekordů. Je sice pravda, že lidé dříve postrádali různá zařízení na měření apod., ale stejně jejich potřeba pro kvantifikaci nebyla tak velká, protože se neorientovali na výsledek (Guttman, 2004). Shrnutí rozdílů primitivní sportů je vidět v následující tabulce.

	<i>Primitive Sports</i>	<i>Greek Sports</i>	<i>Roman Sports</i>	<i>Medieval Sports</i>	<i>Modern Sports</i>
Secularism	Yes & No	Yes & No	Yes & No	Yes & No	Yes
Equality	No	Yes & No	Yes & No	No	Yes
Specialization	No	Yes	Yes	No	Yes
Rationalization	No	Yes	Yes	No	Yes
Bureaucracy	No	Yes & No	Yes	No	Yes
Quantification	No	No	Yes & No	No	Yes
Records	No	No	No	No	Yes

Charakteristiky sportu v čase (Guttman, 2004, str. 54)

Guttman (2004) soudí, že dynamika atletického úspěchu začala se sekularizací. Dnes již lidé nejsou schopni rozlišovat profánní od sakrálního, a tak se soustředí na jiné rozdíly, na ty kvantitativní, na rozdíly v délce hodů nebo počtu gólů. Sportovci dnes v rituály věří a modlí se k bohům, ne proto aby jejich země byla úrodná po tom, co vyhrají, ale proto aby vyhráli (Guttman, 2004). Podle mého názoru tak nechtějí uspokojit boha, který pro ně již neexistuje ve smyslu, že by jim měl pomoci třeba s úrodou, ale ženou se za rekordy a sami se pak stávají hrdiny, kteří jsou opěvováni a stávají se stejně jako bohové v jistém smyslu nesmrtelnými. Rituály jim pomáhají k dosažení jejich vytoužených výsledků. Není ale vyloučeno, že mezi jejich rituály patří i třeba pokřizování, které je spojuje s jejich vlastními Bohy a má jim pomoci s výkonem v zápase.

Rituály tak ze společnosti nevymizely pouze se transformovaly a přizpůsobily se moderní společnosti (Petrušek, Maříková, Vodáková, 1996, str. 938). Tedy stejně jako se transformovala společnost, transformovaly se i rituály (Sekot, 2008).

3. Výzkum

Florbalové prostředí, jsem zvolila pro svůj výzkum, protože se v něm již od dětství a ze zkušenosti vím, že se nějaké rituály ve florbalu objevují, chtěla jsem je tedy hlouběji prozkoumat.

Výzkum rituálu ve sportu pro mne nebyl vůbec lehkým úkolem. Setkala jsme se hned s několika překážkami. Vzhledem k tématu této práce, jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii, jelikož v mé práci nejde o zobecnění na populaci, ale jde o prozkoumání určitého jevu, tedy rituálů a konkrétně co rituály ovlivňuje. Kvalitativní metoda také poskytuje mnohem hlubší vhled do problému při zkoumání jedince či skupiny v jejich přirozeném

prostředí. Nejprve jsem shromažďovala informace a následně je analyzovala (Disman, 2002). Proces sběru informací a následné analýzy probíhal zároveň.¹³

Původně jsem zamýšlela provádět výzkum i v extraligovém ženském A týmu, jelikož ve vyšších soutěžích se objevují rituály častěji. Ohledně výzkumu jsem hovořila s kapitánkou ženského A týmu, která mi sdělila, že tým je akorát v klíčové části sezóny¹⁴ a přítomnost výzkumníka by mohla narušit koncentraci hráček na zápas. Rozhodla jsem se tak provádět výzkum pouze v ženském B týmu, většina hráček však extraligu hrála před tím, než do B týmu odešla, a tak si myslím, že výzkum nebyl o ni ochuzen, naopak hráčky B týmu mi poskytly informace jednak o extralize i o 2. lize a mohly tak obě soutěže porovnat. Navíc některé hráčky A týmu se také občas účastní utkání žen B, a tak byly do výzkumu zahrnuty také.

První problém nastal už při shromažďování informací. Jako techniku sběru dat jsem nejdříve zvolila zúčastněné pozorování, které mi poskytlo informace o fungování týmu obecně. Pozorování jsme prováděla během října a listopadu na ligových zápasech ženského B týmu. Pozorovala jsem hráčky před zápasem, během zápasu i po zápasech. Své pozorování jsem omezila pouze na zápasy, jelikož byla větší šance, že se rituály projeví. Tato technika sběru dat se mi ale moc neosvědčila. Postupem času jsem zjistila, že pozorování nepřináší hodnotné informace. Vysvětluji si to několika důvody, na každý zápas je složení týmu úplně jiné a jen některé hráčky chodí na zápasy pravidelně. Tudíž bylo obtížné zjistit, jestli některá hráčka opakuje určitou činnost před zápasem nebo ne, protože na dalším zápase chyběla. I když jsem si pečlivě vedla terénní poznámky, nenacházela jsem v datech žádné pravidelnosti. Je možné, že dlouhodobější pozorování by mohlo přinést lepší výsledky, avšak ani při tom není zaručeno, že výzkumník rituály rozpozná. Hráčka si také každá pod rituálem představuje trochu něco jiného, a tak i když si výzkumník může myslet, že by mohlo jít o rituál, hráčka samotná to za rituál považovat nemusí.

Největším problémem pro mne tedy bylo rituály rozpoznat. Bylo velmi těžké odlišit, co je rituálem, a co naopak není. To se mi potvrdilo i po tom co jsem s hráčkami prováděla

¹³Kvalitativní výzkum je nelineárním a interaktivním procesem. Sběr dat a jejich analýza se provádí zároveň, sbíraná data jsou analyzována v průběhu a popřípadě doplňována o data další, která mohou přispět k výzkumu (Hendl, 2005).

¹⁴Extraligový tým žen se v tu dobu pohyboval na středu tabulky soutěže, následující zápasy v období výzkum byly klíčové pro případný postup do playoff, protože tým měl sehrát utkání s týmy ze spodní části tabulky, a hráčky si tak nemohly dovolit ztratit ani bod, aby si udržely postupové místo. Pokud by hrály s týmy z horní části tabulky, výzkum by pravděpodobně nebyl na obtíž. Ženská extraliga je poměrně nevyrovnaná a tento extraligový tým není na takové úrovni, aby porážel týmy z horní části tabulky, pro hráčky jsou tak klíčové zápasy především se „slabšími“ soupeřkami.

polostrukturované rozhovory. Některé rituály nemá výzkumník šanci rozpoznat, protože se opravdu neodlišují od běžné přípravy na zápas. Několik hráček například uvedlo, že jejich rituálem je návštěva toalety před zápasem. Což je poměrně běžná činnost hráček a pozorovatele jen tak nenapadne, že by to mohl být rituál, jelikož je to běžná lidská potřeba. Jiné hráčky si také před zápasem „odskočily,“ není tak poznat jaká hráčka „pouze potřebovala na záchod“ a jaká to dělá jako svůj rituál. Tyto informace jsem se dozvěděla tedy až z rozhovorů. Lépe rozpoznatelné byly rituály týmové, kterých si výzkumník lépe všimne a často jsou viditelné i pro okolí.

Polostrukturované rozhovory byly tak hlavním zdrojem informací pro mou práci. Takovouto formu rozhovorů jsem zvolila, neboť daná struktura držela celý rozhovor v mezích a pomohla mi soustředit se na výzkumný problém. Na druhou stranu, dotazované hráčky mohly samy navrhovat možné vztahy a souvislosti a nebyly nijak omezovány, mohly volně projevit své názory (Hendl, 2005). Dále mi rozhovory umožnily zároveň získat informace nejen o přítomnosti, ale i o minulosti hráček. Pak bylo možné například porovnat, jestli měly stejné nebo jiné rituály po přechodu do jiného týmu. Zde jsem se, jako výzkumník, opírala čistě o výpovědi hráček, záleželo tak na jejich paměti a na jejich subjektivním vnímání rituálů. Je tak možné, že hráčky na nějaké rituály mohly zapomenout. Větší validitu výzkumu by tak mohl zajistit dlouhodobý výzkum, který by hráčky sledoval v průběhu celé jejich kariéry, který však v rámci mé bakalářské práce nebyl uskutečnitelný.

Rozhovory mají také své nevýhody. Zkoumaná osoba musí otázkám dobře porozumět, je možné, že každá hráčka porozuměla otázkám jiným způsobem a jejich odpověď tím byla ovlivněna, nebo že hráčce bylo nepříjemné na otázku odpovídat, a tak vědomě či nevědomě uvedla nepravdivou odpověď, obzvláště některé rituály mohou být velice osobní a hráčky tak raději tyto rituály ve svých odpovědích vynechaly. Podle Dismana (2002) může dojít ke zkreslení také kvůli tomu, že respondent volí takovou odpověď, aby pomohl tazateli. Což nemohu vyloučit ani potvrdit, jelikož většinu hráček znám a jsou mými velmi dobrými kamarádkami, je pravděpodobné, že se snažily nějak odpovědět, aby mému výzkumu pomohly. Jedna hráčka například odpověděla, když jsem se jí zeptala, proč uvedla určité činnosti jako týmové rituály: „*Pro mě rituál prostě nic není, já nevím. Řekla jsem to jen, protože jsem nevěděla, co odpovědět.*“ Samozřejmě mohlo dojít i ke zkreslení odpovědí při jejich převádění do písemné podoby. Uvědomuji si tak, že tato technika sběru dat není bezproblémová a výsledky mohou být díky tomu zkresleny, ale pro můj výzkum jsem tuto metodu vyhodnotila jako nejvhodnější.

O svém úmyslu provádět výzkum, jsem hráčky informovala nejdříve prostřednictvím facebooku.¹⁵ Po zveřejnění svého záměru výzkumu jsem se zeptala, zda by byly ochotny se výzkumu zúčastnit. Některé hráčky se z časových důvodů výzkumu účastnit nemohly nebo prostě nechtěly. Tím, že hráčky všechny osobně znám, byla mi velká část týmu ochotna s výzkumem pomoci a podstoupit interview. Interview probíhala po dohodě s hráčkami před tréninkem nebo mezi zápasy.¹⁶ Rozhovory tak probíhaly přímo ve florbalovém prostředí. Hráčky jsem nejdříve znovu obeznámila se svým záměrem výzkumu a vyžádala si slovní souhlas s výzkumem. Upozornila jsem je, že data budou dále zpracována, ale že budou plně anonymizována a uchovávána v bezpečí. Také jsem je obeznámila s tím, že mohou od rozhovoru kdykoliv odstoupit, pokud jim budou otázky jakýmkoliv způsobem nepříjemné. Všechny hráčky znám dobře osobně, takže jsme při rozhovorech nenarazily na žádný problém, vše proběhlo v pořádku. Můj přátelský vztah k hráčkám, tak dle mého názoru, přispěl k větší otevřenosti v odpovědích. Upozornila jsem je také, že si během rozhovoru budu poznamenávat jejich odpovědi.

Rozhovor jsem započala vždy otázkami jednoduššími, týkající se florbalové kariéry hráček. Rozhovor jsem po těchto otázkách uvedla otázkou, co si hráčky pod pojmem rituál vlastně představují, myslím že bylo důležité tuto otázku umístit na začátek, jelikož jsme si tak navzájem ujasnili, jak rituály vnímáme. Podle Hendla (2005) je pořadí otázek i jejich správná formulace důležitá. Kromě předem připravených otázek, jsem hráčkám podle situace pokládala i doplňující otázky. Snažila jsem se vždy držet se tématu a soustředit se na výzkumné otázky, abych zvýšila validitu výzkumu.

Sesbíraná data z rozhovorů a pozorování jsem nejprve shromáždila v písemné podobě a postupně analyzovala. Data jsem pečlivě třídila a snažila se je redukovat na data relevantní pro můj výzkum. Roztřídila jsem je do jednotlivých kategorií a následně jsem se snažila mezi jednotlivými kategoriemi hledat souvislosti a vzájemné vazby (Hendl, 2005). V některých případech, jsem se po znovu přečtení rozhovorů s hráčkami, doptávala na doplňující informace, prostřednictvím soukromé facebookové konverzace, byla to nejrychlejší cesta, jak dostat odpovědi na otázky a pro obě strany byla pohodlná.

Jelikož je výzkumník hlavním prostředkem získávání dat, mohly i mé osobní preference a vztah ke zkoumanému prostředí zasáhnout do výzkumu a ovlivnit jeho

¹⁵Ženský B tým má na facebooku vlastní skupinu, která slouží jako médium pro domlouvání se na zápasech (kdo se může zápasu zúčastnit, kdo zrovna nemůže apod.).

¹⁶Ženy B hrají vždy dvě utkání za jeden den, mezi kterými mají přestávku na odpočinek.

výsledky. Sama se totiž jako hráčka také někdy zápasů účastním. Snažila jsem se tak celou dobu držet si odstup a držet se role výzkumníka, být objektivní.

3.1. Anonymizace

Ve své práci záměrně neuvádím jméno týmu, o kterém píšu z důvodu lepšího uchování soukromí hráček, které byly ochotny se mi svěřit se svými rituály. Hráčky samotné byly před výzkumem řádně informovány, že se jejich jméno nikde neobjeví a výzkum bude anonymizován. Byly ale upozorněny, že je možné, že ony se navzájem v odpovědích poznají, znají se již dlouho. Dále je možné, že fanoušek nebo příbuzný hráček, který někdy tým viděl hrát již v minulosti, může poznat o jaký tým se jedná. Velkým oříškem byla anonymizace v případě kapitoly o číslech dresu, kdy bylo potřeba hráčky obeznámit s tím, že by si někdo mohl spojit jejich číslo s jejich osobou, proto jsem se také rozhodla nezmiňovat jméno týmu.

4. Sport a rituály

„Nejvýznamnější rituály v současném světě jsou nepochybně ty, které souvisejí se sportem.“

(Eriksen, 2008 str. 273)

Význam pohybu pro člověka je zásadní, nejen po zdravotní stránce ale i po psychické. Už v dávné historii lidé reagovali na nevysvětlitelná život ohrožující nebezpečí (např. bouře, kalamity) především úzkostí, tu se snažili potlačit rituály, které do jejich života opět vnášely jistotu a působily jako takový skupinový „tmel.“ A jelikož ve sportu je hodně nejistoty, jde o vítězství a je potřeba často hodně „šťěstí“ k výhře, je tak sport skvělou líní pro rituály (Sekot, 2008). Vždyť i samotný zahajovací ceremoniál na olympijských hrách je jedním velkým rituálem a stejně tak hry samotné, jak již bylo řečeno v předešlé kapitole (Slepička, Hošek, Hátlová, 2009).

V této kapitole čerpám z poznatků českého sociologa Aleše Sekota, který napsal několik publikací o sportu, dále také na výzkum amerického profesora antropologie George Gmelcha, který se zabýval studiem rituálů u amerických baseballistů.

Sekot ve své publikaci Sociologické problémy sportu (2008) uvádí definici rituálu, ve které spojuje sportovní rituály především s pověřivostí.

„Konceptuálně jde o označení určitého druhu nutkavě neurotických činností, spojených s pověrou či absencí čistě racionálního jednání. Rituály lze popsat jako vysoce strukturované a standardizované chování obdařené specifickým symbolickým významem.“

(Sekot, 2008, str. 81)

Rituály jsou ovlivněny kulturním prostředím, ve kterém se objevují. Někdy jsou skryté a v soukromí jejich vykonavatelů, jindy jsou veřejně prezentovanými modely chování. Vyvíjejí se spontánně nebo se v ustálené podobě předávají z generace na generaci a podporují tak soudržnost společenství. Rituály jsou často spojovány s pověřčivostí a iracionalitou (Sekot, 2008). Pověřčivost je definována jako nějaké přesvědčení o příčině a následku, kdy člověk věří, že může budoucnost ovlivnit určitými činy, které ale nemají nějaké logické spojení s následkem. Všechny pověry jsou založeny na praktických předpokladech. Pověra či pověřčivost může být znakem naděje a síly. Pověřčivost dodává lidem odvalu a posiluje jejich sebevědomí, a tak vylepšuje jejich výsledky a mentální či fyzickou pohodu (Živanović, Randelović, Savić, 2012).

Rituály ve sportu můžeme dále definovat podle Sekota (2008) podobně jako rituály obecně.

„Zejména opakujícím se, neobvyklým a neměnným chováním, chápaným svými praktikujícími aktéry jako pozitivními faktory dosahování vlastních cílů vzdor skutečnosti neexistence kauzality takového jednání na jedné straně a jeho výsledku na druhé straně.“

(Sekot, 2008, str. 84)

Gmelch (1971) ve své práci popisuje především rituální praktiky amerických hráčů baseballu. Hráči baseballu si vytvořili jednoduchou denní rutinu, která se vždy opakuje před zápasem, tak aby snížili pocit nejistoty. Gmelch jejich jakousi „rutinu“ povyšuje na rituál, který definuje v originále jako:

„Prescribed behaviors in which there is no empirical connection between the mean (e.g., tapping home plate three times) and the desired end (e.g., getting a base hit).“¹⁷

(Gmelch, 1971, str. 2)

Od běžného chování, které je racionálně opodstatněné, můžeme rituální chování odlišovat tím, že je mu přisuzován nějaký magický význam. Rituály se objevují jak v přípravné fázi na utkání (může to být utkání týmu nebo i jen jednotlivce), v průběhu utkání i po něm (Sekot, 2008).

V kompletním průvodci florballem, se v kapitole „Vedení družstva v utkání“ v rámci podkapitoly „Činnosti před utkáním“ hovoří o rituálech. Trenér by měl mít před utkáním krátkou poradou se svými hráči, kde probírá především taktiku (Kysel, 2010). Konkrétně citují:

„Na závěr se provádí psychické vyladění formou hromadného pokřiku či týmových rituálů.“

(Kysel, 2010, str. 132)

Tedy i v samotné příručce o florbalu se objevuje zmínka o rituálech, jsou tak nepochybně jeho součástí.

4.1. Florbal

Tato práce se zabývá florballem. Florbal si v České republice, hlavně v posledních letech, rychle získal popularitu, je u nás nejdynamičtěji se rozvíjející sportovní hrou (Kysel, 2010).

Mnoho hráčů hraje florbal na vysoké ligové úrovni, florbal je i velmi populární volnočasovou aktivitou.¹⁸ Sport je to poměrně nenáročný, a tak ho může hrát úplně každý. Na hřišti proti sobě soupeří dva týmy s 5ti hráči v poli a s jedním brankářem, hráči v poli se střídají kdykoli během hry. Hráči se snaží vstřelit malý, plastový, děrovaný míček pomocí hokejky do soupeřovy brány. Kdo vstřelí více branek, vyhrává. Hraje se na hřišti o velikosti

¹⁷ „Předepsané chování, ve kterém neexistuje žádné empirické spojení mezi významem (např. třikrát poklepnutí na domácí metu) a požadovaným výsledkem.“ Přičemž příklady odkazují k baseballu, kdy někteří pálkaři, před odpalem třikrát poklepnou na metu pro štěstí, právě tak odpálili tzv. base hit (nechytatelný odpal).

¹⁸ v České Republice bylo ke dni 31.12.2018 registrováno 73 009 hráčů účastnících se oficiální ligových soutěží po celé ČR (data dostupná 21.10.2019 z: <https://www.ceskyflorbal.cz/cfbu/struktura/florbal-v-cislech/>)

40m x 20m a hřiště je ohraničeno mantinely. Základní hrací doba je 3x 20minut. Mezi třetinami jsou 10ti minutové přestávky. Pokud není o soupeři rozhodnuto v základní hrací době, následuje desetiminutové prodloužení, popřípadě trestná střelení.

Ve florbale je na hráče vyvíjen tlak ze stran publika i trenérů hlavně v nejvyšších ligových kategoriích. Hráči se nemohou spolehnout pouze na svoji fyzickou připravenost, někdy je k vítězství potřeba i trochu toho štěstí, obzvláště pokud zápas dojde až do trestných střelení, kdy celé vítězství záleží na tom, zda hráč vstřelí gól nebo zda brankář míček chytí. Pokud nájezdy dojdou až do fáze tzv. náhlé smrti, vyhrává tým, který první vstřelí gól. Na nájezdy se nejde nijak zvláště připravit, hráč sice může umět různé předem připravené kličky a finty, ale nikdy neví, jaký brankář proti němu nastoupí, jde pak tedy spíše o štěstí, jestli mu klička vyjde nebo ne. Je tu tak velký prostor pro rituály.

4.1.1 Historie florbalu ve světě a u nás

I když si mnoho lidí myslí, že florbal pochází ze Skandinávie, není tomu tak. Ve skutečnosti vznikl v USA. V roce 1958 si ve státě Minneapolis dělníci jedné továrny vyrobili plastové hokejky a pro ukrácení dlouhé chvíle jimi ovládali míčky. Později se takto bavili hlavně školáci a studenti. V roce 1968 se pak plastové hole dostávají do Skandinávie, kde začíná rozkvět tohoto sportu. *Innebandy*, tedy florbal švédsky, si v této zemi našel svoje místo a dodnes má Švédsko v tomto sportu výsadní postavení. Sport se stával být čím dál tím oblíbenějším a postupně se rozšiřoval i do dalších zemí, a tak byla v roce 1986 založena Mezinárodní florbalová federace (IFF – International Floorball Federation), za spolupráce především severovýchodních zemí a Švýcarska. Dnes čítá IFF 74 členských zemí¹⁹. Mezi florbalově nejvyspělejší země patří již zmiňované Švédsko, Finsko, Švýcarsko a také Česká republika. Reprezentace jednotlivých zemí se každoročně utkávají na mistrovství světa, v sudých letech bojují o stupně vítězů muži a v lichých ženy (Kysel, 2010).

Do České republiky se florbal dostal díky finským studentům, kteří byli v Praze na výměnném pobytu v roce 1984 a zanechali českým studentům dvanáct florbalových hokejek, se kterými pak studenti VŠE s nadšením hráli skoro rok. O šest let později se začíná florbal rozvíjet více, zejména díky bratřím Vaculíkovým²⁰ (Kysel, 2010). Florbal se začal u nás pomalu rozvíjet především v Praze a na Ostravsku. V roce 1994 se hrála první národní liga,

¹⁹ data dostupná 21.10.2019 z: <https://floorball.sport/theiff/member-associations/>

²⁰ Martin Vaculík přivezl další hokejky ze Švédska. Stal se také první prezidentem České florbalové unie (ČFbU) založené v roce 1992 a to na šest let (Kysel, 2010).

kteřou vyhrálo pražské mužstvo IBK Forza Tatran. Tatran Střešovice (nástupce tehdejší Forzy) je vůbec jedním z nejúspěšnějších klubů v historii, v mužské kategorii je Tatran šestnáctinásobným mistrem ČR.²¹ Čeští hráči často míří do zahraničí, a také k nám přicházejí zahraniční hvězdy. Česká republika drží světový primát v pořadatelství největšího letního turnaje Czech Open, kterého se účastní špičkové kluby z mnoha zemí (Kysel, 2010). Pražané si určitě všimli zvýšeného počtu florbalistů ve městě během srpna i reklamních poutačů lákajících na Czech Open.²²

Florbal je oblíbený u dětí a mládeže, hraje se v hodinách tělocviku. Dnes už se hraje takřka ve všech kategoriích, od přípravky po veterány, včetně kategorie vozičkářů, a to na celostátní či regionální úrovni. O florbal je i zvýšený mediální zájem a vytvořil si velkou fanouškovskou základnu. Poslední mistrovství světa mužů (v roce 2018), které se odehrávalo v České republice, bylo nejnavštěvovanějším turnajem vůbec. U televizních obrazovek sledovalo semifinále mezi Českem a Finskem skoro 700 tisíc diváků. Poslední finálové utkání mezi Finskem a Švédskem sledovalo v O2 aréně přes 12 tisíc diváků, kteří po poměrně vyrovnaném zápase nakonec na stupni vítězů oslavovali hráče Finska.²³ Florbal se dále rozvíjí a roste a je otázkou času, kdy doženeme severské země, i když k tomu máme ještě daleko, zejména protože v České republice není florbal stále považován za profesionální sport.

V zahraničí, hlavně v severských zemích, se stal florbal sportem profesionálním. Nicméně u nás je brán stále spíše jako amatérský sport, rozhodně není na takové úrovni jako hokej nebo fotbal. Hráči se sportu málokdy věnují naplno, ani nemohou, protože za to nedostávají zapláceno. Většina z nich má ke sportu své vlastní zaměstnání a na tréninky dochází po práci. Proto se i hlavní extraligové zápasy hrají většinou o víkend, aby všichni hráči měli na utkání čas.

²¹ Tatran zvítězil v letech: 2015, 2012, 2011, 2010, 2008, 2007, 2006, 2005, 2004, 2003, 2002, 2001, 1999, 1998, 1995 a 1994 (dostupné 21.9.2019 z: <https://www.tatranflorbal.cz/zobraz.asp?t=historie>)

²²V roce 2019 se Czech Open turnaje účastnilo 228 týmů ze 17ti zemí. (dostupné 21.9.2019 <https://www.czechopen.cz/ucastnici>)

²³Mistrovství světa ve florbale mužů navštívilo v roce 2018 v Praze celkem 181 518 lidí. Finálové utkání sledovalo v O2 aréně přesně 16 276 diváků. Na televizních obrazovkách si florbal na ČT sport pustilo v den semifinálového utkání mezi ČR a Finskem 682 000 fanoušků. (data dostupná 21.9.2019 z: <https://www.ceskyflorbal.cz/cfbu/struktura/florbal-v-cislech>)

5. Ženy B a rituály

V následujících kapitolách bude představen ženský B tým a jeho rituály a faktory které jejich rituály ovlivňují. V průběhu času se mohou totiž rituály podle Sekota (2008) vyvíjet a proměňovat, posilovat nebo oslabovat. Zajímá mě, co tyto proměny způsobuje.

Oddíl, ve kterém ženy tohoto konkrétního týmu působí, má dvě ženská družstva: ženy A a ženy B. Ženy A hrají nejvyšší ligovou soutěž, pravidelně trénují a snaží se dosáhnout co nejlepšího výsledku, jsou tak značně podporovány ze strany oddílu. Družstvo žen B je určeno pro hráčky, které nechtějí hrát florbal na vrcholové úrovni, ale jen pro zábavu. Mají florbal jako volnočasovou aktivitu.

5.1. O týmu

Ženy B hrají regionální soutěž *Praha a Středočeský kraj 2.liga žen*, skupinu 3.²⁴ V této skupině je 13 družstev a soutěž se hraje dvoukolově, každý s každým. Tuto soutěž mohou hrát ženy ročník narození 2000 a starší. První tým v tabulce po skončení soutěže postupuje do 1. ligy, poslední tři družstva v tabulce sestupují do 3. ligy. Základní hrací čas v této soutěži je 3x15 minut, mezi třetinami jsou třímínutové přestávky. Čas utkání je tak oproti extraligovým zápasům zkrácen o 5 minut na třetinu. Ženy B do této ligy postoupily po úspěšné minulé sezóně²⁵ z 3. ligy. V době psaní mé práce se držely v horní polovině tabulky pořadí týmů. Patří tedy mezi lepší týmy soutěže.

Zápasy žen 2. ligy se konají téměř každé dva týdny. Vždy se jedná o jeden hrací den o víkendu. V jeden den se hrají dva zápasy, mezi kterými má tým vždy pauzu na odpočinek. Tým odehraje za celou sezónu 26 zápasů. Sezóna trvá od konce září do konce března. Každý tým vždy ligu pořádá dvakrát za sezónu.²⁶ Na domácím hřišti hraje tým pouze čtyři utkání, jinak vždy v hale soupeře nebo jiného týmu. Tým trénuje jedenkrát týdně, vždy ve čtvrtek ve večerních hodinách.

Účast na trénincích ani na ligových zápasech není povinná, záleží na každé hráčce, jestli chce přijít. Některé hráčky nechodí tak na tréninky vůbec, kvůli časové vytíženosti, některé se účastní pravidelně zápasů i tréninků. V B týmu není velká konkurence a

²⁴sezóna 2019/2020

²⁵sezóna 2018/2019

²⁶To znamená, že musí zajistit pořádání ve své domácí hale a zajisti vše, co je k pořádání turnaje potřeba. Hráčky tak tráví na hale většinou celý den a pomáhají s organizací.

neprobíhá tedy ani žádný boj o sestavu, záleží jen na samotných hráčkách, jestli se chtějí účastnit nebo ne. Stejně tak účast trenéra na zápasech není podle předpisů soutěže povinná. Trenér není vždy přítomen ani na trénincích. Hráčky si často musí vše zorganizovat samy. I pokud se například jedná o sestavu před zápasem, nebo co bude náplní tréninku.

Hráčky B týmu mají florbal jen jako volnočasovou aktivitu, většina hráček hraje florbal přes 10 let (spousta hráček například i 16 let) a prošly si všemi kategoriemi od mladších zákyň až po ženy. Valná většina hráček, která se účastnila mého výzkumu, si vyzkoušela hrát florbal vrcholově, tedy extraligu žen. Teď hráčky hrají florbal hlavně pro zábavu, kvůli pohybu a dobrému kolektivu. Například jedna hráčka v rozhovoru uvádí „*Ted' už hraju florbal jen proto, abych se scházela s partou, hýbala se a tak. Ale když už hrajeme, tak nám na výsledku samozřejmě záleží a snažíme se vždy vyhrát.*“ Hlavní je si tedy zápasy užít, ale pro většinu je i výhra důležitá, chtějí vyhrávat a na výsledku jim záleží.

5.1.1. Složení týmu

V současnosti je na oficiální soupisce 22 hráček. Soupiska není příliš vypovídající o aktuálním složení týmu, jelikož některé hráčky už nehrají vůbec a některé hrají pouze výjimečně. Většinou se zápasů účastní víceméně 13 hráček a brankářka (někdy dvě brankářky). Jak již bylo řečeno, florbal není pro hráčky prioritou.

Pokud se jedná o zápasy, na které se nepřihlásí dostatečný počet hráček, doplňují tým i hráčky extraligového A týmu. Předpisy soutěže povolují účast dvou hráček z extraligy na jeden zápas. V ženském A týmu je velká konkurence, a ne všechny hráčky se dostanou do základní sestavy, a tak jsou některé rády, že si mohou přijít zahrát alespoň 2. ligu. Jiné hráčky jdou B týmu pomoci, protože tam mají kamarádky a florbal je prostě baví a chtějí si jen tak zahrát. Někdy tým doplňují také juniorky (ty mohou hrát tuto soutěž, pokud jsou ročník narození 2001 nebo 2002). Posledním zdrojem hráček je bývalý tým žen C, který se skládá převážně ze starších žen, jejichž děti také hrají za stejný oddíl v mládežnických kategoriích. Jsou to spíše méně zkušené hráčky, které florbal nehrají dlouho, ale mají chuť si zahrát. Minulý rok hrály i vlastní ligovou soutěž, ale letos již oddíl tento tým do ligové soutěže nepřihlásil. A tak občas doplňují i B tým žen.

Ženský B tým tak nemá stálou sestavu, hráčky se zde obměňují. Záleží převážně na jejich časových možnostech, nebojuje se o sestavu jako v elitních týmech. Každý má možnost si zahrát, pokud chce a má chuť.

5.2. Příprava na utkání

Zhruba vždy týden před zápasem se hráčky na facebookové skupině domlouvají na tom, kdo se může zúčastnit následujících zápasů. Domluva probíhá pomocí ankety, kde každá hráčka zaškrtně, jestli se může zúčastnit, popřípadě uvede důvod, proč zrovna nemůže. Domluva probíhá na facebooku z důvodu nepřítomnosti hráček na trénincích. Anketu vždy zveřejňuje jedna určitá hráčka, která se stará i o ankety týkající se tréninků.²⁷ Pokud z ankety vyplyne, že hráček nebude dostatek, doplní tým hráčky z A týmu, juniorky nebo ženy C. Na facebooku se také domlouvá, jakým způsobem se tým na zápas dopraví. Protože 2.liga je regionální soutěž, nemusí tým dojíždět na zápasy velké vzdálenosti, nejčastěji se hraje v Praze a jejím okolí. Hráčky se dopravují na zápasy auty, často více hráček jede společně.

Sraz týmu je vždy minimálně 45 minut před zápasem. Hráčky by měly být již převlečené v šatně. V praxi to ale nefunguje. Hodně hráček dorazí později (alespoň za dobu mého pozorování se nikdy nestalo, že by byly všechny připravené včas). V šatně se hráčky převlékají a připravují na zápas. Některé hráčky si nechávají učesat svůj oblíbený účes, který mají vždy na zápas, od spoluhráček. V jiném účesu by se cítily nesvé. Často zde také probíhají debaty o tom, kdo na jakém postu²⁸ dnes bude hrát a s kým v pětce.²⁹ Většina hráček řekne, kde by ráda hrála a pak se společně domluví, s kým kdo bude hrát. Debaty probíhají často až do úplného začátku utkání. Pokud jsou na zápas přítomné dvě brankářky, domluví se, která bude zápas chytat. Hráčky si také zvolí barvu dresu, ve kterém budou hrát. Tým má dresy červené a černé. Barva se volí podle barvy dresů soupeře.³⁰ Pokud se jedná o druhý zápas v pořadí ve stejný den, hráčky volí ten „čistý“ dres, pokud protihráčky nemají stejnou barvu dresu.³¹ Pak se tým přesouvá společně do haly. Pokud v hale již není připraven soupeř, hráčky se domlouvají, na jaké straně budou hrát, stranu volí podle toho, jestli na ní minulý zápas vyhrály nebo ne. Dalo by se říci, že jsou trochu pověřivé a věří, že jim vítězná strana pomůže k dalšímu vítězství.

²⁷Ankety jsou zveřejňovány i na tréninky, aby bylo jasné kolik hráček se tréninku zúčastní. V případě nedostatečného počtu se pak trénink ruší.

²⁸Ve florbale existuje: obránce, střední útočník (centr) a křídlový útočník (křídlo) a samozřejmě brankář, ale ten je předem daný.

²⁹V elitních týmech o sestavě rozhoduje trenér. V době mého zúčastněného pozorování nebyl ani na jednom utkání trenér přítomen, hráčky tak o sestavě rozhodují samy.

³⁰Hlavním důvodem je, aby se týmy od sebe dobře odlišily. Je to také z praktického důvodu, aby se pak hráčky nemusely jít převlékat potom, co zjistí, že jejich soupeř má stejnou barvu dresu.

³¹Opět je to spíše z praktického důvodu, protože dres, ve kterém hrály zápas předtím již mají zpoceny a přestávka mezi zápasy není tak dlouhá, aby oschl. Další možností je kombinovat obě barvy, mají tak třeba černé kraťasy a červený dres, k této variantě nepřistupují moc často.

Pokud se zrovna nehraje první zápas dne, není moc vyhrazeného prostoru na rozcvičku mezi jednotlivými utkáními, a tak se ženy rozcvičují doslova tam, kde se dá (na chodbách nebo za mantinely, či na tribuně). I to může značně ovlivnit předzápasové rituály hráček, například oproti vrcholovým soutěžím, kdy má vždy tým k dispozici celé hřiště na rozcvičku před zápasem, v 2. lize na rozcvičku není moc prostoru. To potvrzuje i tvrzení brankářky ženského A týmu, která občas B týmu chodí pomoci: „*V 2. lize je mnohem kratší příprava na zápas, takže se vše nedá stihnout.*“

Důležitým bodem před zápasem je rozcvička, domnívám se, že by samotná rozcvička mohla být rituálem. Skládá se z krátkého rozběhání, během kterého jsem si všimla, že pár hráček odbíhá na toaletu. Dále následuje abeceda.³² Po rozběhání a abecedě následuje krátké rozcvičení, každá hráčka se rozcvičuje individuálně. Pouze když je více prostoru, dělá se rozcvička v kroužku společně a každá hráčka postupně ukáže jeden cvik, který ostatní opakují. Pak už se často jen čeká, až předešlý zápas skončí. Některé hráčky si za mantinelem hrají s hokejkou a s míčkem, některé jen stojí a povídají si. Když předešlý zápas skončí, jde se na hřiště. Mezi zápasy je většinou pauza okolo 10 minut. Rozchytá se brankářka. Hráčky v zástupech běží a střílí na bránu. Jedna brankářka ale konkrétně požaduje, aby hráčky stály v oblouku kolem brány a jedna po druhé střílely z místa na bránu. Domnívala jsem se, že by to mohl být její rituál, ale brankářce to pouze takhle vyhovuje více. A dále podle času následuje jedno nebo dvě cvičení s přihrávkami na brankářku. Pak se ještě rychle upřesní sestava, pokud už nebyla domluvená předem.

Když zapíská píšťalka, která oznamuje, že zápas brzy začne, hráčky se shromáždí u branky do půlkruhu, těsně vedle sebe. Brankářka stojí před brankou se sundanou helmou. A provedou následující pokřik: „Heeeej *název klubu*³³,“ při pokřiku mají ruku, kterou nedrží hokejku, nataženou před sebe do středu „kruhu“ a během pokřiku nejdříve ruku dají dolů a při slově „*název klubu*“ ji dají nahoru a pak zase dolů. Některé hráčky si pak plácnou se spoluhráčkami a utkání začne.

5.3. Týmové rituály před zápasem

Výše popsany pokřik před zápasem je asi hlavním i pro diváka viditelným rituálem tohoto týmu. Pokřik je velmi jednoduchý, skládá se pouze ze dvou slov:

³²atletická abeceda cviky v pohybu na rozehřátí a lepší rozcvičení

³³název klubu byl pro zajištění anonymity vynechán, jedná se o zkrácený název týmu

„Heeeej *název klubu*.“ Jedním z důvodů, proč je tak jednoduchý je, že na každý zápas jede tým v trochu jiném složení, tento pokřik si tak zapamatuje každý velmi jednoduše. Pokřik se nemění a je vždy stejný, za jakýchkoliv okolností.

Týmové rituály včetně týmových symbolů (oblečení, znak a právě také pokřik) jsou stmelujícími prvky sociální skupiny. Jako takové mohly již ztratit svůj původní význam a divákovi se mohou jevit jako nesmyslné (nikdo z hráček vlastně neví, proč pokřik dělají), ale jejich smysl spočívá právě v jejich integrační funkci a posilují skupinovou identitu. Jedinec se tak stává více součástí skupiny (Novotná, 2010). Průvodce florbalu trenérovi radí následovně: „Na závěr (pozn. autor společné porady) se provádí psychické vyladění formou hromadného pokřiku či týmových rituálů.“ (Kysel, 2010, str. 132)

Týmových rituálů se účastní všechny hráčky včetně hráček, které nejsou pověřivé. „*Rituály dodržuji jen ty týmové.*“ uvedla hráčka, která sama žádné rituály nemá. Pokřik berou spíše jako samozřejmost a součást zápasu, dodává hráčkám sílu a podporuje soudržnost týmu. To potvrzuje, že hráčky vždy čekají až se u branky sejdou všechny, nikdo při pokřiku nesmí chybět.

Mezi rituály bychom mohly zařadit i samotnou rozcvičku, která vždy probíhá ve stejném pořadí: rozběhání, rozcvičení, abeceda, rozchytání golmanky. Když jsem se dotazovala hráček na týmové rituály, nikdo rozcvičení jako rituál nevedl.

Je těžké určit, jestli je to opravdový rituál nebo pouze fyzická příprava na utkání. Rozcvička je určitě pro přípravu na zápas důležitá z hlediska fyzické připravenosti hráček, má za úkol připravit a mobilizovat tělo na zátěž (Kysel, 2010). Společná příprava také může pomoci hráčkám k lepší psychické pohodě, aby se začaly plně soustředit na zápas.

Zajímavé je, že například zmíněná abeceda je poměrně neoblíbenou částí rozcvičky, některé hráčky by jí nejraději vynechaly. Vždy je ale abeceda do rozcvičky zařazena. Pokud si někdo stěžuje, najde se nějaká jiná hráčka, která řekne, že „*abecedu děláme vždy, a tak se nesmí vynechat ani teď, přineslo by nám to smůlu.*“ Za dobu mého výzkumu nebyla abeceda ani jednou vynechána a vždy si někdo stěžoval, že ji dělat nechce. Zdá se tak, že pořadí a části rozcvičky jsou důležité, nejen kvůli fyzické přípravě.

Podle Sekota často porušení rituálu, nebo jeho nepraktikování může být považováno za nesprávný krok, například pokud se nepovede rozcvičení před zápasem, mohou pak hráči „svést“ na špatnou rozcvičku svoji prohru (Sekot, 2008). A tak kdyby hráčky vynechaly abecedu, mohlo by jim to přinést smůlu, to nechtějí riskovat.

Pokud jde o týmové rituály, zajímalo mě, jestli hráčky dělají rituály automaticky. Zeptala jsem se hráček, které jsou vůdčími osobnostmi v týmu (často nahrazují roli trenéra,

který není zrovna přítomný), jestli musí rituály nějakým způsobem podporovat. Jedna hráčka, která je zkušenou hráčkou a hraje již 16 let, uvedla: „*Tohle (pozn. aut. rituály) v našem týmu funguje tak nějak automaticky, naopak jsou jiné hráčky, které možná myslí na týmové rituály víc než já a vždy si jdou před zápasem stoupnout k bráně, aby signalizovaly ostatním, co je teď na řadě.*“ Hráčka, která je v týmu kapitánkou (pokud se zápasu účastní) naopak uvedla: „*Jako kapitánka i cítím povinnost rituály podporovat. Třeba pokřik u brány mi přijde jako takové uklidnění a povzbuzení. Hlavně je to taková chvilka, kdy se jako tým společně na chvíli koncentrujeme. A jsem pověřivá, takže jsem radši, když se rituály dodržují.*“

5.4. Formy a klasifikace sportovních rituálů

Formy rituálů jsou specifické pro určité sportovce i celá družstva v různých sportech. Rituály mohou být kolektivní (jak bylo popsáno výše) či individuální. Mohou být fixovány na určitý čas (vždy před zápasem v tuto hodinu apod.) nebo se objeví až v momentu nějaké krize.

Týmové i individuální rituály hráček, které budou představeny v další kapitole, se soustředí na dobu před samotným zápasem. Tým žen má i další rituály, které se vážou k jiným částem utkání, ale převažují hlavně rituály přípravné.³⁴ Zvláštností je, že jsem nenarazila v případě tohoto konkrétního týmu na rituály iniciační, může to být způsobeno tím, že tým nemá pevnou sestavu, a tak hráčky nemusí být do týmu nijak „přijímány,“ vítán je každý, kdo si chce zahrát.

Nakonec rituály lze rozdělit i podle aktivity, kterou člověk při praktikování rituálu provádí, do následujících tří skupin: na verbální (určitá slova a fráze, které si sportovci opakují pořád dokola), neverbální (gesta, mimika, zvuky, pohyby těla) a na rituály, které obsahují jak verbální, tak neverbální projevy (Živanović, Randelović, Savić, 2012). V případě zkoumaného ženského B týmu můžeme nalézt zastoupení u všech tří skupin. Pokřik před začátkem utkání je verbálním rituálem. Plácnutí si mezi hráčkami před utkáním

³⁴Sekot uvádí, že v praxi se ve vrcholových kolektivních sportech setkáváme hlavně s těmito rituály: „iniciačními (přijetí nováčka do hokejového týmu oholením jeho hlavy), přípravnými (součást každodenní sportovní přípravy, stravovací stereotypy, apod., posílení sebevědomí, potlačení stresu. Někdy jde kupř. o přesné kopírování všech činností praktikovaných v den vítězného zápasu ve snaze zopakovat sportovní úspěch.), ochránářskými (aplikovanými tam, kde hráči spatřují významný bod soupeření, kupř. hokejový zvyk poklepávat brankáře před každou herní třetinou) (Sekot, 2008, str. 89)

je neverbálním rituálem. A do poslední skupiny lze zařadit plácnutí si se spoluhráčkou doprovázené „Hej“ na konci utkání.

5.5. Průběh zápasu a rituály

Během zápasu se hráčky povzbuzují, pokud padne branka, zvednou se ostatní hráčky ze střídačky a jdou v zástupu směrem k hráčkám, které se na gólu podílely. První hráčka se zastaví na půlící čáře,³⁵ pět hráček které byly u gólu běží proti hráčkám ze střídačky a se všemi si plácnou. V čele je hráčka, která branku vstřelila. Ještě předtím si ale hráčky, které byly na hřišti, plácnou mezi sebou. Dalo by se říci, že je to taková oslava vstřeleného gólu a povzbuzení pro všechny. Hráčky to dělají i v případě, kdy je pro ně skóre velmi příznivé (například i v utkání, kdy tým vyhrál 14:2). Stejně jako pokřik, neopomenula toto plácnutí po gólu uvést jediná dotazovaná hráčka. Po gólu odchází pětka, která byla na hřišti střídat, je to takové nepsané pravidlo. Stejně tak obranná dvojice, která byla na konci třetiny na hřišti, zůstává na začátku další třetiny na střídačce.³⁶ Děje se tak i v případě, že hráčky na hřišti strávily jen několik sekund. Obě dvojice si zajisté odpočinuly během přestávky, ale řada je vždy na druhé dvojici, i kdyby byla první dvojice lepší. Nesouvisí to tedy s odpočinkem ani s efektivitou hry. Snad by to mohl být i rituál, hráčky to ale jako rituál nevnímají, dělají to tak ze zvyku.

Mezi jednotlivými třetinami se hráčky shromáždí na střídačce a řeknou si postřehy ke hře. Pokud je to nutné, hráček je hodně a utkání vypadá nepříznivě, diskutuje se o stažení hry jen na dvě pětky, to se ale běžně nestává, protože hráčky hrají florbal pro zábavu a chtějí, aby si všechny zahrály. Těsně předtím, než se jde zase na hřiště se zopakuje pokřik. Jedna hráčka uvedla: „*Těsně před zápasem máme týmový pokřik a před 2. a 3. třetinou taky, ale to nechodíme k bráně, ale máme ho pouze na střídačce.*“ Pokřik se opakuje také v případě, že si hráčky vzaly oddechový čas. Nebo pokud je na delší dobu, z nějakého jiného důvodu, přerušena hra.

³⁵Hráčky se na půlící čáře zastaví kvůli pravidlům, neměli by se totiž shromážďovat po vstřeleném gólu na půli soupeře.

³⁶Hráčky často hrají způsobem, že se střídají tři útočné trojice a dvě útočné dvojice. Takž má obranná dvojice před sebou vždy jiné útočnice.

5.6. Konec zápasu a rituály

Na konci utkání se oba týmy postaví doprostřed hřiště, hráčky jsou seřazené vedle sebe v řadě proti druhému týmu s kapitánkou na kraji blíže mantinelům, kde stojí uprostřed oba rozhodčí. Kapitánka poděkuje druhému družstvu, rozhodčím a divákům, stejně tak provede i kapitánka druhého týmu, pak si kapitánky podají ruce s rozhodčími a navzájem. Týmy pak jdou v zástupech proti sobě a podají si ruce. Toto ukončení zápasu, by se dalo také považovat za rituál, vlastně za specifický rituál samotného florbalu, děje se tak totiž na konci každého utkání v každé soutěži.

Hráčky žen B si pak plácnou ještě všechny spolu navzájem, pokračují v chůzi proti sobě v zástupu. Pokud byl zápas vítězný, vždy každé plácnutí doplňují hlasitým „hej“. Když zápas ženy prohrají, mlčí, ale často se říká „hej“ i u prohraného zápasu, když tým hrál dobře. Někdy se také děkuje divákům, pokud nějací přijdou. Zápasu ženské druhé ligy nejsou obecně moc navštěvované. Následně se odchází do šatny.

Pauzu mezi jednotlivými zápasy hráčky tráví společně. Pokud je pauza krátká, tráví jí v šatně nebo sledují další probíhající zápasy. V šatně si dají malou svačinku, stalo se pravidelností, že brankářka přinese vždy nějaké jídlo, čokoládu nebo ovoce. Jedna hráčka to dokonce považuje za rituál. *„Stalo se to pravidelnou věcí, proto to asi považuji za rituál.“* Jídlo nosí pouze jedna brankářka, sama neví, jak k tomuto nápadu dospěla, ale ráda hráčky vždy pohostí, chce jim dodat energii do dalšího utkání. Pokud je pauza delší, většina hráček jde na společný oběd. Je to skvělá příležitost, jak utužit vztahy v týmu.

Pokud je to poslední zápas, jdou se hráčky osprchovat a odjíždějí domů, během hygieny a oblékání diskutují o zápase. Některé hráčky se ještě před odchodem protahují a také diskutují o zápase nebo o tom co budou dělat později.

5.7. Individuální rituály

Sekot (v Sekot, 2008) se hlavně zaměřuje na rituály kolektivní. Zatímco Gmelch (1971) tvrdí, že většina rituálů je spíše osobní povahy a jsou vykonávány jednotlivci. Pravděpodobně je to tím, že zkoumal baseball, který patří mezi velmi ritualizované sporty (převážně v Americe). A kde každý hráč má jinou úlohu a často záleží právě na výkonu jednotlivce, jak se povede celé utkání. Když pálka špatně odpálí míč, může tím zkazit utkání celému týmu.

Rituálem může být prakticky cokoliv, existuje nekonečno variant rituálů. Jako příklady ze světa baseballu uvádí Gmelch, že hráči poslouchají před utkáním jednu a tu samou píseň, jedí vždy stejné jídlo, poklepávají pálkou na různá místa, oblékají se ve stejném pořadí apod. Ale najdou se i trochu bizarnější případy, kdy například jeden hráč hrál vždy se sýrovým sendvičem v kapse (Gmelch, 1971). Zkrátka je opravdu vidět, že co člověk/hráč to rituál.

Pokud jde o individuální rituály hráček ženského B týmu, jednalo se spíše o rituály spojené se samotnou přípravou na zápas, kterých bylo velmi těžké si všimnout. Hráčky musí mít například vždy stejný účes, potítko na levém zápěstí, musí mít triko pod dresem a čelenku, musí si utáhnout boty, dělat rozcvičku ve stejném pořadí nebo si plácnout se spoluhráčkou. Většina hráček uvedla, že dodržuje hlavně týmové rituály, individuálních tolik nemají. Zvláštností je rituální návštěva toalety.

Nezáleží, na jakém postu florbalistky v poli hrají, pouze brankářky měly výrazně více rituálů. Může to být způsobeno tím, že na brankářky je vyvíjen mnohem větší tlak, jsou v bráně samy a jsou ty poslední, které mohou zabránit gólu. Také jako jediné nemají hokejku a celkově je jejich příprava na zápas je jiná. Ale samozřejmě záleží na hráčce samotné, jedna z gólmanek uvedla: *„To že jsem brankářka asi neovlivňuje kolik těch rituálů mám, spíš přicházejí a odcházejí s věkem.“* Rituály obou brankářek jsou podobné: *„Poklouzat se po brankovišti, osahat tyčky, taky si musím vždy plácnout s Brabou,³⁷ jít na hřiště pravou nohou. Před zápasem musím vždy na záchod, to je jasný.“* Druhá brankářka, který chytá hlavně za ženský A tým a občas chodí do B týmu vypomoci, mi řekla toto: *„Mám na zápas vždy stejný účes a jedno stejné termotričko, gólmanské oblečení si oblikám ve stejném pořadí, dále musím vstupovat do brankoviště vždy pravou nohou, po každém gólu máme s jednou hráčkou speciální plácnutí a je asi toho i víc, jen to nedokážu takhle říci. Jsou to už věci, které mám zautomatizované a nepřipadají mi až tak zvláštní, i když určitě jsou. Když vše udělám tak, jak jsem zvyklá, tak věřím, že v zápase budu klidnější.“* Je vidět, že rituály brankářek jsou hodně podobné. Souvisí s jejich přípravou na zápas a vybavením ve kterém chytají.

³⁷Obránkyně ženského B týmu, která plácnutí s brankářkou, také uvedla při rozhovoru, ale nepovažuje to za rituál, dělá to spíš proto, že to tak je a nedává tomu hlubší význam.

V roce 2013 florbalový server florbal.cz vydal článek,³⁸ ve kterém se dotazoval brankářů a brankářek různých věkových kategorií a hrajících různé úrovně soutěží na jejich rituály. Některé rituály se shodovaly s rituály, které zmínily i brankářky, kterých jsem se dotazovala v rámci svého výzkumu. Převládá především oblékání výstroje ve stejném pořadí, objevilo se i osahání tyček branky, plácnutí si se spoluhráčkou. Mezi talismany brankářů se často objevuje například potítko.

5.7.1 Rituální návštěva toalety

Tři hráčky uvedly, že za svůj rituál považují potřebu navštívit toaletu před zápasem. Povšimla jsem si, že během rozběhání několik hráček na toaletu odbíhá, ale rozhodně jsem si nemyslela, že by to mohl být jejich rituál. Kromě těchto hráček si „odskočily“ i jiné a bylo v podstatě nemožné odlišit rituální chování od běžného. *„Na záchod chodím vážně vždycky, i kdyby se mi nechtělo, prostě pro jistotu a dobrý pocit (směje se), kdybych nešla byla bych nervózní, že se mi začne chtít v průběhu zápasu a určitě by se mi z toho chtít začalo.“* Jiná hráčka uvedla chození na záchod, když jsem se jí ptala, co si představuje pod pojmem rituál a uvedla, že na toaletu musí i před tréninkem, i když nemá reálnou potřebu si na záchod odskočit. Pod pojmem rituál si jako první věc konkrétně vybavila tedy návštěvu toalety. Sama sice trochu pochybovala, jestli se o rituál nakonec vlastně jedná, ale uvedla: *„Každopádně jsem víc v klidu a kdybych si nedošla, tak budu vykolejená celý zápas.“*

Tato oblast by stála za hlubší prozkoumání, protože věřím, že to tak má spousta hráčů a hráček, jen je nemusí napadnout, že je to rituál. Stejně tak to nemusí napadnout ani výzkumníka. Chození na záchod je přirozená věc a není to nic, co by vyčnívalo mezi běžnou činností. V literatuře jsem se s podobným rituálem ve sportu nesetkala, myslím, že tento rituál mohl být při výzkumech přehlížen.

Kosmonauti před zahájením odletu jejich raketoplánu, také rituálně „chodí na záchod.“ Po cestě autobusem přímo k raketoplánu si odcházejí ulevit na pravou zadní pneumatiku autobusu (ženy si údajně přinesou lahvičku s močí a na pneumatiku jí vylíjí). Poprvé tak učinil první člověk ve vesmíru ruský kosmonaut Jurij Gagarin v roce 1961, ten si prý jen neměl kam odskočit. Kosmonauti to tak opakují pro štěstí (Bartusiak, 2017). Ani jedna

³⁸KORÁB, Jakub. BRANKÁŘSKÉ RITUÁLY A TALISMANY: PSYCHICE POMÁHÁ I HLAZENÍ TYČEK ČI PANÁČEK ZE ŠPANĚLSKA. In: Florbal.cz [online]. 24.10.2013 [cit. 2019-12-07]. Dostupné z: <http://florbal.cz/1259-brankarske-ritualy-a-talismany-psychice-pomaha-i-hlazen-tyceck-ci-panacek-ze-spanelska/>

hráčka ale pro své chování neměla nějaké speciální vysvětlení, ani důvod, proč by tak začaly činit, jako kosmonauti. Prostě by se cítily velice nesvé, kdyby na toaletu před zápasem nešly.

5.7.2. Přejít do jiné soutěže

Některé hráčky uvedly, že rituály teď již nemají, ale dříve když hrály soutěž vyšší, nějaké měly nebo jich měly více. „*Vyčůrat se, aby se mi v průběhu zápasu nechtělo. Napustit vodu, vzít ručníček na pot a hlavně kapesníčky! Ty bohužel dost často zapomínám. Ale tohle jsou jediné věci, které mi z mých starých rituálů zůstaly. A že jich nebylo málo. Kopnutí do mantinelu při rozběhání, stále místo vedle branky při závěrečných sprintech rozcvičky, plácnutí s gólmankou před začátkem utkání a před každým střídáním plácnutí se spoluhráčkami v útoku (případně, když jsem hrála v obraně, tak s druhou obránkyní).*“

I jiné hráčky uvedly, že změna soutěže ovlivnila jejich rituály. Florbal už neberou tak vážně jako dřív, a to přineslo i změnu rituálů. Dříve, když hrály nejvyšší soutěž, soustředily se na florbal plně (v rámci možností, florbal stále není profesionálním sportem). Ve vyšší soutěži si chtěly udržet místo v sestavě, byl tam tlak ze strany diváků i trenérů a sportovkyně chtěly být vždy připravené, co nejvíce to šlo. Teď hrají florbal jen pro zábavu, chtějí sice vyhrát, ale už nejde o tolik. „*Na takovéhle úrovni pro mě rituály nejsou potřeba.*“ Odpověděla stejná hráčka, která popisovala své rituály o pár řádků výše.

Záleží tedy na soutěži a důležitosti zápasu. Čím je zápas důležitější, tím je tendence praktikování rituálu větší (Sekot, 2008). S tím souvisí i vztah hráče ke sportu, pokud hraje vyšší soutěž, více se sportu věnuje a má ke sportu hlubší vztah, záleží mu více na výsledku, a tak má více rituálů (Brevers, Dan, Noel, Nils, 2011). Stejně tak se rituály moc neobjevují před tréninky nebo během nich, kdy v podstatě o nic nejde.

5.7.2.1. Rozbouřené moře a klidná laguna

Bronislaw Malinowský³⁹ došel ke zjištění, že pověřivost a tendence k magii se objevují především na místech s určitou nejistotou ve výsledku. Pozoroval rybáře, kteří

³⁹Bronislaw Malinowský prováděl zúčastněné pozorování na Trobriandových ostrovech, kde pobýval s přestávkami mezi lety 1915 a 1918. Je však potřeba připomenout, že výzkum prováděl za úplně jiných podmínek než dnes. Pokud se jedná o metodu zúčastněného pozorování, je poměrně neurčitě definována a záznamy o terénní práci jsou pravděpodobně silně idealizovány. A tak i na samotného Malinowského se po vydání jeho soukromých deníků o terénním výzkumu na Trobriandových ostrovech po roce 1967 snesla kritika za to, že považoval obyvatele Trobriandových ostrovů vlastně za nemyté divočky a neměl o nich nijak vlídné

chytali ryby těmi nejprimitivnějšími způsoby, na rozdíl od dnešních rybářů, kteří využívají specializované techniky. Rybáři, kteří chytali ryby v klidných lagunách, se mohli spolehnout na své osvědčené metody chytání ryb s poměrně vždy uspokojivým výsledkem a při lovu jim nehrozilo téměř žádné nebezpečí. Tito rybáři se mohli spolehnout na svoje dovednosti a znalosti a pomocí nich mohli dobře ovlivnit a předpovídat výsledek lovu, a tak nepotřebovali na pomoc magii. Naproti tomu rybáři, kteří chytali ryby na rozbouřeném otevřeném moři, kde záleželo na mnoha faktorech, jestli lov bude úspěšný, především na faktorech, které rybáři nemohli sami ovlivnit (jako je počasí apod.) a kde často hrozilo velké nebezpečí samotným rybářům při lovu. Ti si pak pomáhali často magickými rituály, které jim měly zaručit bezpečí a uspokojivé výsledky (Malinowski, 1954).

Vyšší sportovní soutěže tak představují rozbouřené moře, kde jde o hodně, je potřeba vyhrát (zvítězit nad vlnami a nezranit se), nižší soutěže a tréninky jsou již klidnější lagunou, kde nečihá tolik nebezpečí a tlak není tak veliký a hráčky se mohou více spolehnout na své schopnosti a neřešit tolik výsledek.

5.7.3 Přestup do nového týmu

Většina hráček je oddílu věrná už od mládežnických kategorií, některé se během své „kariéry“ podívaly i do jiných týmu nebo odjinud přišly. U většiny přestup neměl žádný vliv na rituály. Jejich příprava na zápas byla stejná, nebo si nové rituály nevytvořily. Jedna hráčky ale uvedla: *„Rituály jsem změnila v důsledku změny prostředí. Myslím, že to je způsobeno hlavně tím, jak jsem se cítila v daném kolektivu. Když jsem cítila, že nemám tak velkou podporu u spoluhráček, uchýlovala jsem se více k nějakým rituálům, které by mě uklidnily nějakým způsobem mi pomohly.“* To opět odkazuje na to, že pokud se hráčka sama cítí jistěji, má menší tendenci se uchýlovat k rituálům, když cítí nejistotu, rituály se naopak objevují.

5.7.4. Jiné faktory ovlivňující rituály

Ve výzkumu jsem se zaměřila na vše, co by mohlo rituály ovlivnit. Zjistila jsem, že hráčky, které byly zraněné nebo z nějakého důvodu přerušily svoji florbalovou kariéru, měly

mínění. A tak je otázkou na kolik je jeho výzkum relevantní a objektivní, nepochybně ale přinesl mnoho zajímavých poznatků (Eriksen, 2008).

po návratu rituály stejné. Nebo si žádné nové rituály naopak nevytvořily. Maximálně uvedly, že si při zápasech dávají větší pozor a více se soustředí na rozcvičku, aby byly dobře rozcvičené a zranění se neopakovalo. Delší pauza od florbalu u hráček nastala často právě mezi přestupem z extraligy do ligy nižší, kdy některé hráčky své rituály opustily. Nebylo to ale způsobené zmíněnou přestávkou, ale spíše jinou úrovní soutěže a jiným pohledem na florbal.

Rituály mohou být vázané na specifické místo, často i sama architektura podporuje rituály a udává jim určitý řád, podporuje jejich opakování a například i určuje svým rozvržením umístění osob při rituálu (Blundell Jones, 2016). Florbalová hala je zpravidla rozdělena na hřiště, na kterém se pohybují hráči, rozhodčí a organizátoři turnaje a na část, kde se naopak pohybují fanoušci či diváci. Druhá liga se často hraje v halách, kde se nachází pouze hřiště a prostor pro diváky chybí, nebo je velmi malý. To může ovlivnit návštěvnost zápasu. Vedle samotné hrací plochy, jsou pak vyhrazeny prostory pro střídačky hrajících družstev a prostor pro pořadatele. Dalo by se říci, že toto rozložení také ovlivňuje rituály, například na konci zápasu se obě družstva řadí na stranu blíže pořadatelům, kde stojí rozhodčí, se kterým si pak podávají ruce, tento rituál má tak přesně dané místo.

Pokud jde o místo, kde se zápas odehrává, většina hráček se samozřejmě cítí lépe na domácím hřišti, má tam lepší zázemí a je na halu zvyklá. Některé cítí jakýsi zvláštní domovský pocit, na známém hřišti jsou klidnější. Naopak tím, že je to domácí hala, navštěvuje zápas i více diváků, především příbuzní a kamarádi hráček, to naopak může hráčky více znervóznit, protože chtějí doma vyhrát. Ale rituály to opět nijak neovlivnilo. Jedna hráčka uvedla, že když se hrálo v domácí hale měla své oblíbené místo v šatně, za dob kdy ještě hrála za A tým. *„A vedle mě seděla ta stejná spoluhráčka, na venkovním hřišti seděla taky vedle mě.“* Záleželo tak více na tom, vedle které hráčky seděla než na místě utkání. Na otázku, proč si v B týmu nenašla jiné místo, mi hráčka odpověděla: *„Jednoduše nemáme domácí halu, hrajeme pokaždé v jiné a na zápasech též, vždycky si vyberu místo, které se mi v dané šatně líbí nejvíce. Možná se dá říci, že mám nejradši místo, co nejdále ode dveří.“*⁴⁰

Rituály může ovlivnit i výsledek zápasu nebo výkon hráčky v zápase. Ty, které se osvědčily se posilují a ty, které naopak například nefungovaly, mohou být upraveny, nebo od nich může být upuštěno úplně. *„Když na ten rituál zapomenou nebo ho udělám jinak a ten*

⁴⁰V 2. lize tým na domácí hale hraje jen dvakrát za celou sezónu, v extralize je to skoro každý druhý zápas. I když fakticky domácí halu má, hráčkám to tak nepřipadá.

zápas se povede, tak ho někdy i změním.“ To souvisí také s tím, proč hráčky rituály praktikují. Od rituálů po nevydařeném zápase hráčky naopak ustupují.

Složení týmu má pravděpodobně také vliv na rituály, myslím tím hlavně rituály týmové. Jelikož tým žen B nemá pevnou sestavu a na zápasy jezdí vždy v jiném složení, někdy se zápasů účastní i hráčky, které za B tým hrají poprvé. Z toho důvodu jsou rituály velmi jednoduché, aby je i nově příchozí hráčky zvládly. Příkladem může být pokřik, který se skládá pouze ze dvou slov a není nijak obtížný. Delší pokřik by se nově příchozí hráčky musely složitě učit. Nestabilní složení týmu také považuji za příčinu toho, že ženský B tým nemá žádné iniciační rituály, není kam hráčky přijímat.

5.8. Tabu, talismany

Gmelch k rituálům ve sportu také přiřazuje tabu a fetiš či amulety, stejně jako rituály pomáhají tyto formy neracionálního myšlení snížit šanci smůly a postavit štěstěnu na stranu hráčů (Gmelch, 1971).

5.8.1. Tabu

Tabu je chování, kterého je potřeba se vyvarovat. Dalo by se říci, že tabu je opakem rituálu (rituál má přinést hráči štěstí, naopak tabu, pokud bylo praktikováno, by hráči přineslo smůlu). Například jeden hráč odmítal číst v den zápasu. Věřil, že mu to zhorší zrak a bude pak hůře odpalovat. Stejně jako rituály jsou posilovány úspěchem, tabu je posilováno neúspěchem (Gmelch, 1971). Je zkrátka potřeba na něco prohru svést.

Hráčky zkoumaného týmu obecně moc tabu neměly. Většina jich uvedla, že se před zápasem vyhýbá těžkému, tučnému jídlu nebo jídlu obecně (hlavně těsně před zápasem) či alkoholu. Bylo to ale spíše spojeno s dyskomfortem, který by pak při zápase musely snášet, kdyby něco takového snědly. Bylo by jim pak fyzicky špatně. *„Když hrajeme hodně brzy ráno, tak snídám až po zápase a před zápasem nic nejím, když hrajeme později, tak jím nejpozději 2 hodiny před zápasem. Když jsem přežraná jak prase kvůli našim společným obědům, tak mi to vadí, protože myslím jen na to, a ne na zápas. Dělán to proto, aby mi nebylo špatně, není v tom nic rituálního.*“ Jiná hráčka naopak uvedla, že se před zápasem najíst musí, jinak bude nervózní. Je vidět, že každá to má tedy jinak, pro každého je tabu něco jiného.

Většina tabu je idiosynkratická⁴¹. Některá se ale (podobně jako rituály) předávají z generace na generaci (Gmelch, 1971). Brankářka jako jediná uvedla jediné tabu, které nebylo spojeno s fyzickým pocitem při zápase, nesmí před zápasem šlápnout na hranatý kanál. *„S tím kanálem to mám od dětství. Podědila jsem to od mamky, od malička jsme na kulaté šlapaly pro štěstí. Víc k tomu asi nejsem schopná říct.“*

5.8.2. Talismany

Neboli materiální objekty, které mají mít nadpřirozené schopnosti, které ochraňují nebo pomáhají jejich vlastníkovi. Mohou to být jakékoli objekty. Jejich majitel je střeží jako oko v hlavě, protože pro něj mají velkou cenu. Talismany také nebylo vůbec lehké pozorováním odhalit. Na střídačce se totiž válí spousta potenciálních talismanů. Hráčky jako své talismany uváděly například ručníček na otírání potu, čelenky nebo potítka. *„Vítěznou čelenku přímo nemám. Mám ale jednu, kterou si naopak neberu. Protože pokaždé, když jsem ji měla, tak jsme prohrály. A bez čelenky už si přijdu nervózní, jak nahatá.“* Jedna hráčka zavzpomínala i na dětství. *„Když jsem byla malá, tahaly jsme s holkama na střídačku i plyšáky. To byly naše největší talismany. Určitě držely palce na lavičce a nosily nám štěstí. Aspoň to jsem si tehdy myslela.“*

Sportovci se tedy snaží redukovat tenzi před zápasem pomocí těchto předmětů, když se například domnívají, že nemohou výsledek vlastními silami moci ovlivnit a o výsledku tedy rozhodne náhoda. Sportovec tak může částečně na předměty přenést zodpovědnost za výsledek, a tak si sám sobě ulevuje. Někdy se ale na tyto předměty může upnout až moc a sportovec pak může být velmi znepokojen, když si třeba svůj oblíbený talisman zapomene doma, a tak může mít takový talisman i nežádoucí účinek (Slepička, Hošek, Hátlová, 2009). V krajním případě může dojít až k nezdravé posedlosti určitým předmětem. Například slavný basketbalista Michael Jordan nosíval vždy pod svými týmovými kraťasy na utkání ještě kraťasy North Carolina State University,⁴² věřil, že mu nosí štěstí. Pak je ale údajně začal nosit i mimo zápasy, vyléčilo ho až několik sezení u terapeuta (Živanović, Randelović, Savić, 2012).

Není důležité, zda tyto předměty skutečně mají magickou moc, důležité je to, že sportovci v to věří, protože když někdo v něco věří, je pak dost pravděpodobné, že se mu to

⁴¹ Idiosynkratické rituály a tabu jsou velmi specifické pro právě jednoho konkrétního sportovce, ten rituál nikde nepřevzal, nikde neokoukal, ale došel k němu úplně sám (Šarapátková, 2016).

⁴² studoval tam mezi lety 1981 a 1984 (23.9.2019 dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Michael_Jordan)

podání, přinejmenším mu to napomůže k psychické pohodě. Člověk tak přenesse svoji nervozitu a stres před zápasem částečně na onen předmět a může se pak plně soustředit na svoje vlastní schopnosti a dovednosti, má tak pocit bezpečí a nepřipadá mu, že vše je v rukách osudu (Živanović, Randelović, Savić, 2012).

5.8.2.1. Číslo dresu

Mezi talismany lze zařadit například i čísla dresů, která mají často důležitý význam pro jednotlivé hráče. Pokud není zrovna jejich oblíbené číslo volné, musí mít alespoň číslo jemu podobné (Gmelch, 1971). Hráčka z extraligového týmu, která chodí občas do B týmu vypomoci uvedla: „*Většina hráčů si vybírá číslo podle svých vzorů a u mě to nebylo jinak. S číslem 4 hrál odjakživa můj táta. Když jsem šla před těmi 8 lety do žen, byla 4 už bohužel zabraná, tak pro mě byla 44 jasná volba a od té doby mi zůstala.*“

U některých, hlavně mladých hráčů bylo pozorováno, že si své číslo dresu vybírají podle svého sportovního idolu, věří, že jim přinese stejný úspěch⁴³ (Gmelch, 1971). „*Jako malá jsem chtěla 68 jako Jágr, ale dostala jsem přidělenou 60. Když jsme pak o pár let později měly mít nové dresy, musely jsme si vybrat číslo od 2 do 30, vzala jsem si 6, protože to bylo zkrácená 60. Ale například v reprezentaci jsem měla 26. Kdybych měla znovu volit, vzala bych si 6 nebo 26. Jsem na něj zvyklá a všichni mě tak znají. A tu 6 bych si vybrala znovu, protože už se cítím, jako že je to něco mého osobního, něco, co mi patří.*“

Číslo bylo důležité hlavně pro brankářku. „*Musím hrát se svým číslem, jakmile mám jiné je to blbý. Jsem z toho nervózní a kdybychom prohráli, tak je to jasně kvůli tomu, že nemám své číslo.*“ Několikrát už se v minulosti prý stalo, že měla jiné číslo a tým prohrál.

Jiné hráčky si své číslo zvolily náhodně, protože jiné nezbývalo a oblíbily si ho, a tak s nimi zůstalo i nadále, nerady by ho měnily za jiné. Některé si ho zvolily kvůli svému datu narození.

5.9. Proč hráčky rituály praktikují?

Na tuto otázku většina hráček nedokázala odpovědět. Shodly se ale na tom, že jim určitým způsobem pomáhají v zápase, naopak pokud rituály nepraktikují jsou z toho

⁴³Lze to vysvětlit pomocí tzv. imitativní (napodobovací) magie, například když lidé vyhazují vodu do vzduchu, čímž přivolávají déšť (Murphy, 2004). Tudíž mezi různými věcmi či lidmi panuje určitý vnitřní soulad na základě jehož se musí nutně vzájemně ovlivňovat, voda přivolá déšť.

nervózní. „Věřím na rituály a věřím i na karmu. Myslím ale, že rituály jsou něco, co už člověk ani nevnímá, že to dělá. Je to něco, co si tak automatizuješ, že ti to přijde zcela normální (tvému okolí třeba ne). Ale třeba to, že si znovu nevezmu stejné oblečení nebo čelenku, ve kterém se mi něco hodně nepodařilo, dělám celkem často. A zatím mi to funguje. Nebo se alespoň cítím lépe.“

Dokonce i hráčka, která moc rituálů nemá, věří, že podporují psychickou pohodu člověka. „Pokud člověk rituály má, a dodržuje je, tak věřím, že to zapříčiní jeho psychickou pohodu a muže se mu hrát lépe.“

Hráčky sice na tuto otázku často nenalézaly odpověď, literatura však odpověď poskytuje. Podle některých jsou rituály často naprosto iracionální, ale pro většinu sportovců mají velmi pozitivní vliv na jejich psychiku. Sekot (2008) v této souvislosti zmiňuje, že již na počátku osmdesátých let se ujal pojem psychologické placebo. A rituály tak výrazně pomáhají k psychologické pohodě sportovců a trenéři by je měly tedy podporovat. Pokud rituál pomůže sportovci opakovaně k vítězství, takzvaně se mu osvědčí, rituál tak nabude na důležitosti a není možné ho už příště vynechat, protože by mohla hrozit prohra (Sekot, 2008). Gmelch to vysvětluje následovně: pokud například hráč ten den nebyl oholen (normálně se holí vždycky) a jeho tým byl úspěšný, další zápas také oholen není, začne pak věřit, že to, že se neholil, má něco společného s vítězstvím a od té doby už se nikdy holit na zápas nebude, dokud jeho tým nezačne prohrávat. Někteří hráči se v dobách neúspěchu otočí proti svým rituálům a snaží se je změnit (Gmelch, 1971).

Efektem zmírňování psychického napětí pomocí rituálů se podrobněji zabývá výzkum „*Sport superstition: Mediation of psychological tension on non-professional sportsmen's superstitious rituals*“ (Brevers, Dan, Noel, Nils, 2011) prováděný na 219 neprofesionálních atletech. Zejména se zabývají jejich individuálními předzápasovými rituály.

Ne všechny rituály však mohou mít pozitivní vliv na sportovce, objevují se i takové, které mohou sportovce poškodit. Například takové, kdy sportovec se snaží v rámci své psychické pohody snížit váhu na minimum, ale jeho samotného to následně poškodí v zápase (Sekot, 2008).

Rituály tedy podporují emocionální a psychickou pohodu hráče, připravují hráče na utkání (jak psychicky, tak fyzicky), dodávají hráči sebevědomí tím a neutralizují strach z prohry (Živanović, Randelović, Savić, 2012).

5.9.1. Kde se pověřčivost (a tedy rituály) mezi sportovci bere?

Otázkou tak může být, kde se pověřčivost mezi sportovci bere? Vysvětlení může být několik. Touto otázkou se zabývají především psychologické studie a opět potvrzují, že tam kde se objevuje nejistota, objevuje se i pověřčivost.

Schippers a Lange (2006) ve své studii odkazují na práci předního amerického neobehavioristy⁴⁴ B.F. Skinnera, který uvádí, že příčinou pověřčivého chování může být operantní podmiňování.⁴⁵ Nás jako lidi vždy zajímá spíše to chování, které má nějaké následky na okolní svět. Pokud jsou následky našeho jednání pozitivní, máme větší tendenci naše jednání opakovat a znovu očekávat nějakou „odměnu“ (Skinner, 1965).

Skinner operantní podmiňování v souvislosti s pověřčivostí ukazuje na svém experimentu s holuby. Vyhladovělé holuby umístil do speciální klece,⁴⁶ do které holubi v určitých intervalech dostávali potravu. Holubi si spojili činnost, kterou prováděli před tím, než přišla potrava, se samotným přidělem potravy, a tak svou činnost opakovali častěji. Pokud existuje pouze náhodné spojení mezi podnětem a následnou odměnou, je takové chování nazýváno pověřčivým. Holub, který vždy před podáním potravy zrovna kýval hlavou, si spojil kývání hlavou s přísunem potravy, i když potravu dostával pořád v určitých intervalech a s kýváním hlavou to nemělo nic společného. Když se pak ale trefil do doby, kdy měl dostat potravu a zrovna kýval hlavou, jeho chování bylo posíleno a pokračoval v kývání za účelem získání potravy. Pokud dostane potravu až za dlouho, jeho pověřčivost se oslabuje, když se mu to podaří několikrát za sebou, jeho pověřčivost je posílena a upevněna. I delší časová prodleva mezi kýváním a přísunem potravy, pak většinou nemá efekt. To stejné platí i u lidí. Pokud nalezneme nějaké náhodné spojení mezi naším chováním a nějakou „odměnou,“ máme pak tendenci naše chování opakovat. Jen v málo případech je toto naše přesvědčení tak posíleno, že se vyvine v rituální praktiku, pověřčivost. Ve většině případů zůstane tohle chování jen náhodným posílením operantního podmiňování (Skinner, 1965).

Stejně jako holub „věří“, že když bude dlouho kývat hlavou dostane potravu, protože už se tak několikrát stalo v minulosti. Tak florbalistky mají pocit, že jim barva dresu, kterou

⁴⁴Behaviorismus je směr v psychologii rozšířený hlavně po 2. světové válce v Severní Americe, jehož vyznačovali téměř veškeré chování za výsledek podmiňování a také tvrdili, že prostředí formuje chování jedince posilováním určitých návyků. Všechny psychologické jevy popisovali z hlediska podnětu a reakce (Plháková, 2003).

⁴⁵„Operantní (instrumentální) podmiňování je druh učení, při kterém pozitivní či negativní důsledky určitého chování vedou ke změně pravděpodobnosti jeho dalšího výskytu“ (Plháková, 2003, str. 174).

⁴⁶ později pojmenována podle něj jako tzv. Skinnerův box

měli na sobě při vyhraném zápase, přinese štěstí i příště. Člověk si tak sám vytvoří podnět, za kterým pak bude následovat odměna. I když odměna nenásleduje vždy (ne vždy se podaří vyhrát), operativní podmiňování je poměrně silné a jen tak rychle nevyhasne (Plháková, 2003).

Lidé obecně vidí sami sebe často jako příčinu, dokonce i když nemohou situaci nijak ovlivnit. Tudíž za pověřčivostí může stát také snaha kontrolovat situaci, když nad ní nemáme nějakou moc, výsledek nemůžeme nijak ovlivnit. A to se projevuje hlavně ve sportech, kdy výsledek zápasu neovlivňují jen dovednosti, ale i nějaké to „štěstí.“ Takže člověk tíhne k pověřčivosti se snahou stát se tím, kdo kontroluje situaci, což je samozřejmě jen iluze (Langer, Ellen & Roth, Jane, 1975).

Z toho vyplývá, že lidé spojují své náhodné chování s dobrým výsledkem, či odměnou. Hledají tak něco, co dá řád jejich životu a bude je chránit před nebezpečím. A to jim mohou poskytnout rituály, které jsou přímo spojené s pověřčivostí. Když budou opakovat tu stejnou věc jako předtím, která vedla k dobrému výsledku, musí se to přeci povést i znovu. Nebo ne?

Lidé se k rituálům uchylují většinou v nejistých situacích, kdy výsledek není jasný, ale je pro ně nějakým způsobem důležitý. Každý člověk je jiný a k rituálům se spíše uchylují lidé, kteří mají vše rádi pod kontrolou. Také je důležité, jak se člověk cítí, jestli zrovna je pod tlakem nebo se cítí sebevědomý (Schippers, Michaéla & Lange, Paul, 2006).

5.10. Odpor k rituálům

U dvou hráček jsem se setkala přímo s odporem k rituálům. Každá měla na rituály trochu jiný pohled. Obě uvedly, že žádné rituály nemají.

První hráčka je hráčkou ženského A týmu a za B tým si chodí zahrát pro zábavu a proto, že tam má kamarádky. Byla i členkou juniorské reprezentace. Její pohled na rituály je velice zajímavý, protože se jimi nechce cítit svázaná. *„Rituály jako takové nemám přesně z toho důvodu, že se nechci cítit svázaná tím, že jsem něco neudělala jako vždycky. Taky nemám ráda, když se pak výsledek na tyto věci svaluje.“* Týmové rituály ale dodržuje, nedělá to kvůli sobě, ale kvůli týmu. *„Samozřejmě mám například oblíbenou podprsenku, ve které se mi dobře hraje a cítím se v ní nejlíp, ale není to něco, kvůli čemu bych byla nervózní, kdybych ji neměla.“* Stejně tak uvádí, že má oblíbenou hokejku, ale je to zase spíše kvůli modelu hokejky, a ne kvůli tomu, že by jí hokejka přinášela štěstí. *„Pomoct před zápasem mi může například oblíbená písnička, ale neupínám se k tomu a dokážu se dobře cítit i bez toho.“* Zdá se, že hráčka tak rituály má, ale nechce je nazývat rituály a ani pro ni nemají

význam jako rituály. „*Třeba většinou chodím v abecedě v levém zástupu, ale chodím tam proto, že je tam méně lidí, a tak mám víc prostoru nebo když chodíme hady,*⁴⁷ *chci jít někdy mezi prvními, někdy mezi posledními, ale přijde mi, že je to podle aktuálního pocitu než co jiného.*“ Svě chování si tak odůvodňuje jinými způsoby a popírá, že by šlo o rituály. Dokonce mi sama sdělila, že jí jeden trenér řekl: „*že to je můj rituál, nemít rituály.*“ Někdy se tak snaží naopak schválně nějaké pravidelnosti nabourat. Připadá mi, jako by její rituály byly vlastně její tabu. Nevylučuje ale, že rituály mohou některé hráčky uvádět do psychické pohody.

Druhá hráčka naopak v rituály nevěří vůbec. Několik hráček uvedlo, že rituály prostě nemají. Ale tato hráčka byla přímo proti rituálům. Nevěří, že by pomáhaly. „*Nedává to smysl, nemám žádné faktické důkazy, že by to pomáhalo.*“ Psychika sice výkon hráče ovlivňuje, ale rituály ani talismany výhře nepomůžou. „*Vyhraje prostě ten, kdo je lepší, ne ten, kdo má kamínky v kapse.*“ Pochybuje i o tom, že někomu jinému mohou rituály opravdu pomoci. „*Myslím si, že si prostě ten člověk vsugeruje, že mu ten šutr pomůže a pak se třeba cítí lépe, ale hrát bude prostě podle toho, jak je fyzicky připravený. Já tohle neumím a nevěřím na to.*“ Rituálům se tak spíše vysmívá, nijak se jim ani nevyhýbá, jen na ně prostě nevěří.

Rituály tak ovlivňuje i fakt, že rituály existují a hráčky v ně věří, nebo naopak nevěří. Ovlivňuje je osobní pohled hráček na svět, v tom smyslu, jestli se rituály u hráček objevují nebo ne.

6. Závěr

Jak je vidět sport, a tedy i florbal, je skvělým prostředím pro rituály. Můj výzkum se zaměřoval hlavně na hráčky týmu hrající 2. liguovou soutěž. Obecně týmy a jejich hráčky a hráči, kteří nehrají nejvyšší soutěže, tolik rituálů nemají. Tudiž i hráčky B týmu moc rituálů neměly. Hráčky, které dříve nejvyšší soutěž hrály, mívaly rituálů více, ale s přechodem do nižší soutěže od nich upustily. Není na ně už vyvíjen takový tlak jako dříve, a tak rituály nepotřebují. Přesto se i v tomto týmu rituály objevily.

Mezi týmové rituály tohoto týmu patří pokřik (na začátku zápasu, i v upravené podobě mezi třetinami), dále pak plácání si se spoluhráčkami po gólu. Dospěla jsem k závěru, že

⁴⁷ hráčky v zástupu za sebou běží směrem na bránu a postupně střílejí na brankářku

i celá rozcvička by mohla být týmovým rituálem. Samy hráčky jí ale za rituál nepovažují. Tým více rituálů nemá a například rituály iniciační postrádá úplně, pravděpodobně je to způsobeno nestálostí sestavy.

Individuální rituály hráček jsou rozmanité. Převážně ale souvisí s přípravou na zápas a jsou tak těžko rozpoznatelné od běžné přípravy. Pozorováním je nebylo možné odhalit. Zajímavostí bylo rituální chození na toaletu, tento rituál jsem objevila hned u tří hráček. Rozhodně stojí za větší prozkoumání. Výrazně více rituálů měly brankářky, ale záleží převážně asi na člověku, kolik rituálů má, nebo jestli v rituály vůbec věří.

Mezi faktory, které ovlivňují rituály můžeme zařadit přestup do nižší soutěže, rituály u hráček mizí a netvoří si nové. Pokud přechází do jiného týmu, záleží opět na hráčce, jak jí to ovlivní, většina hráček svou přípravu na zápas nezměnila, ale objevil se i případ, kdy si hráčka vytvořila rituál nový, necítila podporu kolektivu, a tak se uchýlila k rituálům. Pokud hráčky byly zraněné, nebo udělaly delší přestávku ve své florbalové kariéře, opět to nemělo vliv na jejich rituály. Ani místo, kde se zápas odehrává nemělo vliv, hráčky se sice cítí lépe na domácím hřišti, ale vše provádějí stejně, nemají speciální rituály vázané k domácímu hřišti. Co rituály ovlivňuje, je výsledek zápasu. Pokud se zápas povede, rituály to posiluje, pokud ne, rituály mohou být změněny nebo od nich může být upuštěno, to vyplývá ze samé podstaty rituálů. Kdy příčinou rituálů může být například operantní podmiňování.

V rámci výzkumu jsem se zajímala i o tabu a talismany, které k rituálům neodmyslitelně patří. Tabu se v tomto týmu nevyskytovalo skoro vůbec, spíše se jednalo o věci, které by fyzicky mohly přitížit hráčkám během utkání, jako například těžké jídlo před zápasem. Talismany, stejně jako rituály u hráček zmizely s přechodem do nižší soutěže.

Zajímala jsem se i o čísla, která mají hráčky na dresu. Čísla na dresu se stala součástí hráček samotných, součástí jejich identity. Nezáleží však na tom, jestli si hráčka vybrala číslo z nějakého speciálního důvodu (den narození, číslo jejího sportovního vzoru apod.) nebo na ni prostě jiné číslo nezbylo. Pokud by tak došlo na změnu dresů, nechaly by si číslo stejné nebo by zvolily číslo podobné.

Výzkum byl pro mne určitě zajímavý, důležitým zjištěním bylo, že rituály není vůbec lehké odhalit, ale přeci jenom se rituály u hráček objevují, jsou skryté za běžnými potřebami a přípravou na zápas. Nemají racionální opodstatnění a hráčky je vykonávají proto, že kdyby je neprováděly byly by při zápase nesvé, což by mohlo zhoršit jejich výkon. Objevila jsem ale i přímo odpor k rituálům, dvě hráčky samy rituály nepraktikovaly, jedna věřila, že někomu mohou pomoci, druhá odmítala i tuto možnost.

Rozhodně by stálo za podrobnější a rozsáhlejší prozkoumání, zda tyto zjištěné faktory ovlivňující rituály hráček, ovlivňují i rituály jiných hráčů a hráček. Většina nalezených faktorů na rituály měla vliv pouze u malého počtu hráček. Má práce neměla za cíl generalizovat, ale pouze odhalit faktory, které by rituály mohly ovlivňovat. Pomocí kvantitativního výzkumu by pak bylo možné zjistit na velkém vzorku respondentů, jak moc tyto faktory rituály ovlivňují a jestli se nejedná jen o individuální případy.

LITERATURA

BLUNDELL JONES, Peter. Architecture and Ritual: How Buildings Shape Society. Bloomsbury Publishing, 2016. ISBN 9781472577474.

CUSACK, Carole M. Sport. In: BIONDO, Vincent F., HECHT, Richard D., ed. Religion and everyday life and culture. 3 vol. Santa Barbara, Calif.: Praeger, c2010, s. 915-943. ISBN 978-0313342783.

DISMAN, Miroslav: Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. Praha: Karolinum, 2002. [online] Dostupné z: <http://moodle.fhs.cuni.cz/mod/folder/view.php?id=4444>

ERIKSEN, Thomas Hylland. Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.

GUTTMANN, Allen. From ritual to record: the nature of modern sports. Updated with a new afterword. New York: Columbia University Press, 2004. ISBN 02-311-3341-3.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005.

KYSEL, Jiří. Florbal: kompletní průvodce. Praha: Grada, 2010. Sport extra. ISBN 978-80-247-3615-0.

MALINOWSKI, Bronislaw. Magic, Science and Religion. Reprint of 1954 Edition. United States of America: Martino Fine Books, 2015. ISBN 9781614277798.

MURPHY, Robert Francis. Úvod do kulturní a sociální antropologie. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2004. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-25-0.

NOVOTNÁ, Eliška. Sociologie sociálních skupin. Praha: Grada, 2010. Sociologie (Grada). ISBN 978-802-4729-572.

PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-718-4310-5.

PLHÁKOVÁ, Alena. Učebnice obecné psychologie. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1086-6.

SEKOT, Aleš. Sociologické problémy sportu. Praha: Grada, 2008. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-2562-8.

SKINNER, B. F. Science and human behavior. New York, NY: The Free Press, 1965. ISBN 978-002-9290-408.

SLEPIČKA, Pavel, Václav HOŠEK a Běla HÁTLOVÁ. Psychologie sportu. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1602-5.

ŠARAPATKOVÁ, Anna. Individuální předzápasové rituály a jejich interpretace samotnými sportovci. Praha, 2016. Bakalářská práce. UNIVERZITA KARLOVA. Vedoucí práce Doc. Mgr. Martin Hájek, Ph.D.

Elektronické zdroje

BARTUSIAK, Marcia. Astronauts' pre-flight peeing ritual and other marvels of space station life. In: The Washington Post [online]. U.S. & World, 2019, November 3, 2017 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/outlook/astronauts-pre-flight-peeing-ritual-and-other-marvels-of-space-station-life/2017/11/03/78ec4930-9d68-11e7-9c8d-cf053ff30921_story.html

BIRRELL, Susan. Sport as Ritual: Interpretations from Durkheim to Goffman. *Social Forces* [online]. 1981, 1981, 60(2), 354–376 [cit. 2019-11-06]. DOI: 10.2307/2578440. ISSN 00377732. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2578440?origin=crossref>

Česká florbalová unie. Pravidla florbalu a jejich výklad - edice 2018 [online]. [cit. 2019-12-05]. Dostupné z: <https://www.ceskyflorbal.cz/cfbu/predpisy/pravidla-florbalu>

Česká florbalová unie. Předpis 2. ligy žen – skupina 3, 3XW3 [online]. [cit. 2019-12-05]. Dostupné z: <https://www.ceskyflorbal.cz/souteze/ostatni/druha-liga-zen-skupina-3>

CHLUP, Radek. Struktura a antistruktura: rituál v pojetí Victora Turnera I. *Religio:: revue pro religionistiku*. [online]. 2005, 1(13), [3]-28 [cit. 2019-10-09]. ISSN 1210-3640 (print); 2336-4475 (online). Dostupné z: <http://hdl.handle.net/11222.digilib/125115>

GMELCH, George. Baseball magic. *Society* [online]. 1971, 8(8), 39-41 [cit. 2019-10-15]. DOI: 10.1007/BF02908325. ISSN 0147-2011. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/BF02908325>

LANGER, Ellen J. a Jane ROTH. Heads I win, tails it's chance:: The illusion of control as a function of the sequence of outcomes in a purely chance task. *Journal of Personality and Social Psychology* [online]. 1975, 6(32), 951-955 [cit. 2019-10-22]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.32.6.951>

SCHIPPERS, Michaéla a Paul LANGE. The Psychological Benefits of Superstitious Rituals in Top Sport:: A Study Among Top Sportspersons. *Journal of Applied Social Psychology* [online]. 2006, 10(36), 2532 - 2553 [cit. 2019-10-22]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.0021-9029.2006.00116.x>

ŽIVANOVIĆ, Nenad, Nebojša RANDELOVIĆ a Zvezdan SAVIĆ. SUPERSTITIONS AND RITUALS IN MODERN SPORT [online]. Niš, 2012 [cit. 2019-10-24]. Dostupné z: <http://fsprm.mk/wp-content/uploads/2013/08/Pages-from-Spisanie-APES-br.2-2012-19.pdf>. Professional paper. University of Niš, Faculty of Sport and Physical Education